

Nr. 2, vol. 1.

1938.

ŽVAIGŽDĖ = The STAR.

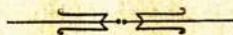

A LITHUANIAN QUARTERLY PUBLICATION, PUBLISHED BY A. MILUKAS & CO. AT 3654 RICHMOND STREET, PHILADELPHIA, PA. YEARLY SUBSCRIPTION \$2.00, SINGLE COPY 50c.

J. A. Karalius

Gegužės m. == May, 1938

Entered as second class matter at the Philadelphia Post Office under Act of March 3, 1879.

„ŽVAIGŽDĖ“--BERTAININIS ŽURNALAS.

DVIDEŠIMTI DU METU buvusi savaitiniu laikraščiu „ŽVAIGŽDĖ“. Tris metus ėjusi kaip mėnesinis žurnalas, nuo 1925 m. eina kaip bertaininis žurnalas leidžiamas A. Milukas & Co. B-vės iš Philadelphia, Pa. 3654 Richmond Str. Pavienių „Žvaigždės“ knygų kaina 50 centų, metams prenumerata 2 dol.

GEGUZES M. — MAY 1938 M.

„AMERIKOS LIETUVIAI XIX SIMTMETYJE“.

(New Yorke, Brooklyne veikla.)

Amerikos Lietuviai XIX Šimtetyje

(1868—1900)

Iš kun. A. Miluko paskaitų

Tomas I

Pranaičių Julės (su bendraleidėjų ir prenumeratorių) lėšomis
"Žvaigždės" spauda, Philadelphia, Pa.

1938

"AMERIKOS LIETUVIAI XIX ŠIMTMETYJE" KNYGŲ

a) bendraleidėjai;

Vyskupas M. Reirys
Kun. Jonas Ambotas
Kun. Juozas Čepukaitis
Knu. Ant. Ežerskis
Kun. B. Gauronskas
Kun. P. Juškaitis
Kun. Jonas Kasakaitis
Kun. M. Kazėnas
Kun. Jonas Karalius

Kun. Juozas Lietuvnikas
Kun. Vitas Martusevičius D. D.
Kun. Norbertas Pakalnis
Kun. Supšinskas
Kun. Juozas Simonaitis
Kun. K. Urbanavičius
Kun. Ignacas Valančius
Kun. Ignacas Zimblys

---

b) prenumeratoriai:

Pulk. P. Žadelkis,
Liet. Ats. Washingtone
Pulk. J. Budris,
L. Konsulas N. Y.
Adv. P. Daužvardis, Liet. V. kons. Chic.
J. Simutis Liet. Kons. Sek.
Adv. Jonas V. Andžiulaitis
Adv. F. J. Bagočius
Teisėjas V. Laukaitis
Susivienijimas Lietuvių
Amerikoje
šv. Pranciškaus Akademija
šv. Kazimiero Akademija
Dr. Antanas Bacevičius
Dr. A. Kapočius

Prel. M. L. Krušas
Prel. Juozas Miliuuckas
Kan. Fab. Kemėšis
Kun. Juozas Aleksinas
Kun. Kl. Batutis
Kun. Jonas Balkunas
Kun, P. Cėсна
Kun. Myk. F. Daumantas
Kun. A. Drazdys
Kun. J. Dubinskas
Kun. J. Inčiura
Kun. A. Jurgutis
Kun. Pranas Juras
Kun. Juraitis
Kun. Dr. Juozas Končius
Kun. Antanas Karužiškis

Dr. Mot. Nasvytis
Dr. A. Petrikas
Dr. Bladas Vencius
Dr. Matas J. Vinikas
Vyt. Banaitis,
Liet. pilietybės referentas
Prof. A. Kaunas,
Aušros gim. inspektorius
Inž. P. M. Barzilauskas
Juozas B. Šaliūnas
Prof. Kazys V. Banaitis
Inž. Bronius Banaitis
Antanas Mockevičius
Petronė Jurgellutė
Marė Draugellutė
Juozas LeVanda
Petras Rimša
Jonas Grebliauskas

Kun. Jonas Kartavičius
Kun. J. Kripas
Kun. Ignotas Kelmelis
Kun. Mykolas Kemežis
Kun. Jonas Kinta
Kun. J. Klimas
Kun. Kaz. Klevinskas
Kun. Jonas Laurinaitis
Kun. P. Laumakis
Kun. J. Misius
Kun. D. Mikšys
Kun. Pranc. Mockus
Kun. S. J. Norbutas
Kun. J. Pikutis
Kun. Kaz. Paulonis
Kun. Matas A. Pankus
Kun. E. Paukštė
Kun. J. Savulis
Kun. A. J. Sienkevičius
Kun. V. Šimkonis
Kun. J. Šukevičius
Kun. Juoz. Skripkus
Kun. Jonas M. Valšnoras
Kun. Petras Vanagas
Kun. Juozas J. Valantiejus
Kun. Pr. Vasiliauskas
Kun. Vasys
Kun. Al. Žukauskas

Šitame "Žvaigždės" žurnalo numeryje rasite kelis skyrius iš knygų "Amerikos Lietuviai XIX šimtmetyje." Pirmąjį tų knygų tomą išleisime už poros mėnesių. Kitu jų du tomu atspausdinsime, kaip veik sugaudysime reikalingus dokumentus ir taip pat reikalingą bendraleidėjų bei prenumeratorių skaitlių jų leidimo lėšoms apmokėti.

Autorius (kun. Milukas) nusiskundžia ir bereikalingais apsunkinimais. Nekurie tautiečiai leidžia daryti nuorašus iš dokumentų, vien autoriui pas juos asmeniai atsilankius.

Tokioje dėtoje pasidaro dideli kelionės kaštai, laiko galšinimas ir pinigų išleidimas... Vienas kitas reikalingas žinias turįs priverčia po kelis mėnesius laukti, kolai pažadėjimą išpildo, prie dokumentų prileidžia.

"Amerikos Lietuviai XIX šimtmetyje" pirmojo knygų tomo kaina \$3.50; užmokant iškalno už visus 3 tomus, —prenumerata 5 doleriai. Kurie prisideda su didesniu spaudos lėšų apmokėjimu, bus tose knygose garsinami bendraleidėjais ir gaus už kiekvieną penkinę visus tris tomus. Garsinsime knygose ir visų užsilmokėjusių prenumeratą vardus.

—"Žvaigždės" Redakcija.

AUTORIAUS ŽODIS

Jaunoji Amerika, ir mūsų lietuvių išeivių vaikus neišimant, labai nemėgsta senų raštų ir knygų, ypatingai jei jie ar jos neįsegti į artistiškus apdarus. Senelių ilgus metus branginami lietuviški laikraščiai, rankraščiai tenka ugnelei, kada namuose nauja tvarka įsivyrąja. Ta pati pasaka pasikartoja kone visur, paprastų žmonių ir inteligentų namuose—klebonijose. Seni raštai —“old junk, ancient history,” geriausias naujų tvarkdarių pečiams pakuras. Be pasekmės teko man keliolika metų jieškoti pirmųjų Amerikoje spausdintų knygų ir periodinių raštų (“Gazietos Lietuwiszkos,” “Unijos”) kompletų.

Pernai (1897 m.), gavęs savo vieton kunigą, mūsų išmokslinto istorijos tyrinėtojo Dr. J. B. Končiaus padedamas, aplankiau kelioliką namų Mt. Carmel'yje, Šenadoryje, Mahanoy City, Minersville ir jų apygardose.

Vargais negalais po ilgesnių jieškojimų pasisekė sugaudyti kelias dešimtis senų laikraščių numerių (“Garso Amerikos Lietuvų,” “Ryto,” “Pensylvanijos Darbininko”) iš devintosios metų dešimtės. Tad ir dabar, šitas knygas leidžiant į žmones, kaip ir rengianties į 1900 metų Paryžiaus parodą su lietuviškų raštų eksponatais, prisieina daugiausiai naudotis žiniomis, ant greitųjų surinktomis 98 ir 99-ais metais ir pagarsintomis knygose “Lietuviai Amerikoje.” Susišelpimo draugijų ar kitų organizacijų įsikūri-

mą minėjant reikėjo remtis žiniomis, pagarsintomis viršminėtose knygose arba 1911 "Žvaigždės" rašte: "Amerikos Lietuviai Katalikai ir jų Parapijos."

Kas tuose raštuose apleista ar taisytina, šitose knygose paminėjus nurodyta šaltinis: laikraščio, dokumento ar spausdintų knygų vardas. Ant sekančių puslapių, po išvardijimui literatūros, skaitytojas ras knygose vartojamų "sutrumpinimų paaaiškinimą."

Šio pirmojo tomo atspausdinimas labai ilgai nusitęsė, belaukiant nekurių prižadėtų informacijų. Autorius, dėkingas bendraleidėjams ir prenumeratoriams už suteiktą ar žadėtą paramą, randa reikalingu daiktų pareikšti, kad žadėjusieji vieną kitą įvykį nušviečiančius dokumentus paskolinti, turėtų tą savo pažadėjimą vardan teisybės išpildyti. Atidėliojant žadėtas informacijas mėnesiai ir metai tik trukdoma visas spaudos darbas ir galų gale tie nenušviesti faktai paliks pagerbti vien tylėjimu. Atsakomybės už dokumentais neparemtų faktų užtylėjimą autorius nepriima.

27.II.'38

AMERIKOS LIETUVIAI XIX ŠIMTMETYJE.

I. PIRMOJO TOMO INTALPA.

I. Jungtinių Valstybių ateivybės biuras apie lietuvius. Kiek pinigų išeiviai išvežė iš Lietuvos? Knygų "Amerika" autorius apie išeivių padarytąją tėvynei skriaudą ir naudą. A. Jakštas 1903 m. apie išeivijos įtaką Lietuvos žmonių tautinei sąmonei. Ateivybės biuro statistika apie lietuvių ateivių išmokslinimą. Rusų valdžios atsakomybę už Lietuvos žmonių tamsumą pripažįsta rusas juristas-rašytojas grafas Leliva. Jo veikalas rusų ir lietuvių kalboje.

II. Išeivijos pradžia. "Lietuviai Amerikoje" knygoje klaidingų žinių priežastis. Kun. Strupinskas. Ateivių vargai pasak "Aušros" korespondentų. 1903 m. Dr. Šliupas apie savo vargus. "Pittstono Lietuvių Istorija", apie lietuvius Pensylvanijos miesteliuose.

III. Organizuotės pradžia. Kunigų Končiaus ir Juškevičiaus vargai su lenkais bendroje Shamokino parapijoje. Senadorio lietuvių šv. Kazimiero parapija. "Gazietas Lietuviška" ir "Aušra" apie šenadoriečių vaidus ir bylas su lenkais ir lenkininkais prasidėjusius 1877 metais. "Lietuviai Pensylvanijoje" apie tas bylas, sudrutinusias Amerikos lietuvių pasiryžimus. Brolis Augustinas susipratusių lietuvių vadas ir tautinės sąmonės palaikytojas. New Yorko (1881-4) ir Brooklyno (1882) bendrose parapijose įvykiai sustiprina lietuvių tautinį susipratimą. Lietuvių darbininkų reakcija prieš lenkininkus. "Vienybė Liet." pašiepia bizuierius polonizmo skleidėjus.

IV. Amerikos lietuviai gina savo tautines teises. Brolis Augustinas. Związek'o Narodowy užnertos rezginės. "Lietuviškų, lenkiškų ir žydiškų socialistų mitingas". Brolio Augustino veikla, Bačkausko propaganda ir "Laisvoji Mintis". Brolis Augustinas, kad sumažinus lenkininkų biznierių įtaką, pataria susivaidinusiems šenadoriečiams įkurti vartotojų krautuvę. Po ilgų ginčų šv. Jurgio draugijos nariai įsteigia tokią krautuvę. Atsikrausčiusio iš New Yorko "Liet. Balso" (N1, 1888 m.) raštas apie "lietuvišką sądarbystos kromą". Krautuvės likvidavimas. Brolis Augustinas "Wierybės Lietuvininkų" rėmėjas suerzina "Liet. Balso" rašytojus.

V. Pirmojo Amerikos lietuvių rašto 1883 m. „Aušroje“ fotografija. „Aušra“ apie brolių Augustiną, draugijų kurėją ir apie Amerikos lietuvių tautinį susipratimą.

VI. Lietuvis—kun. J. Juškevičia (vilniškis) sukuria šv. Stanislovo parapiją Chicagoje—pirmą ir didžiausią visoje Amerikoje lenkų parapiją. Priverstas pasitraukti jis klebonauja po kun. Koncium šv. Vaitiekaus parapijoje Shamokin'e, Pa., ir čia pastatęs pirmą Pensylvanijos valstybėje bendrą lenkų lietuvių bažnyčią. Šenadoryje lietuviai pasistato šv. Kazimiero bažnyčią, bet parapijos globėjai, klebonui kun. A. Strupinskiui (eks-marijonui) neprotestuojant, įregistruoja teismabutyje parapijos savastį lenkų vardu. Nuolaidaus Strupinsko įpėdinis lenkas kun. A. Lenarkevičius, vien lenkišką kalbą vartodamas pamaldose, sukelia lietuvius. Dažinoję apie tikrąjį savo šventynės stovį lietuviai užbarikaduoja ją, reikalaudami nuo klebono lietuviškų pamoksų ir katekizacijos. Policijai suareštavus „apie šimtą“ lietuvių, iškyla bylų bylos vietos ir apskrities teismuose. Brolis Augustinas suburia vietos lietuvius į šv. Jurgio draugiją—pasekmingesnei kovai su lenkais. Gi per „Gazietą Lietuwiszką“ tas vienuolis sujūdina visus Amerikos lietuvius prieš lenkus. New Yorko lietuviai su lenkais ir vokiečiais susiburia į vieną organizaciją—bendrai parapijai įsikurti. Brolis Augustinas Zaica Chicagoje išleidžia pirmas Amerikoje spausdintas lietuviškas knygas „Historyia Septiniu Mokitoju“ (1880). Lenkų „Związek N. P.“ bičiulių užsimojimai. Kun. M. Čižauskas, Dr. Kasakauskas, A Jurgelaitis.

VII. „Aušra“ apie „Gazietą Lietuvišką“ ir septintosios dešimties amerikiečius lietuvius.

VIII. Antano Jurgelaičio antroji korespondencija „Aušroje“ apie Amerikos Lietuvius.

IX. Pirmųjų lietuvių ateivių vargai New Yorke. Jie pėkšti šimtus mylių keliauja darbo ir pragyvenimo ieškodami. New Yorko lietuviai susiburia į šv. Kazimiero susišelpimo draugiją. Keli žodžiai apie pirmuosius Kazimieriečius. New Yorko lenkų lietuvių parapija ir Allgemeiner Verein. Lietuviai nutraukia sugyvenimo ryšius, lenkams lietuvių kleboną kun. Dutkevičių išsibodėjus ir paskiaus neįvykinus vokiečių Vereino padaryto nutarimo. New Yorko lenkai pasak kun. Kruszko ir H. Nagiel'io — lenkų rašytojų.

X. Septynių metų laikotarpyje (1884-1890), vietoje prarastosios lietuviškos parapijos šenadoryje, Amerikos lietuviai sukuria 5 vienių lietuvių parapijas. Kun. A. Burba, šenadoriečių lietuvių pakviestas Amerikon, nuskirtas lenkų lietuvių, paskiaus vienių lietuvių parapijos Plymouth'e, Pa., klebonu, 1889 m. rašo "Wienibes Liet." N45 apie tai. Kun. Burbos vargai, Plymouth bendroje lenkų lietuvių šventynėje mėginus sakyti lietuviškai pamokslą, kaip buvo jam įsakęs vyskūpas O'Hara. "Lietuviai Amerikoje" knygų autorius apie kun. Burbos vargus su lenkais. "Lietuviškos Enciklopedijos" rašytojas apie įspūdį Amerikos lietuviams padarytą neklusiančių klebono Burbos lenkų parapijiečių. "Wienibe Lietuvnikų" apie kuriamąjį šv. Kazimiero grynai lietuviškos parapijos (Plymouth'e) susirinkimą. Lietuvių parapijos Kingston'e ir Luzerne'je, išaugusios iš plymouth'iskės šv. Kazimiero parapijos. Kun. S. Draugelio "Statistika" ("Tiesos Kelyje") apie tas 3 parapijas.

XI. "Lietuviai Amerikoje" knygos apie pirmuosius Plymouth'o lietuvius ir įkūrimą bendros "lietuviško ir slovėniško gaivalo" parapijos 1882 m. Kun. A. Varnagiris 1886 m. perkeitas iš Freeland'o į Plymouth'ą bendros parapijos klebonu. Antano Pajaujo ir Juozo Paukščio dalininkų bendrovė laikraščiu "Wienibe Lietuvniku" leisti. Kun. A. Varnagiris ir "Susivienijimas Lietuviškų Katalikiškų Draugijų." Chicagiško Dr. Kasakauskio ir pittstoniško Andriaus Tepliušio sveika įtaka tos organizacijos kuriamamjame suvažiavime. Kun. A. Burbos įtaka ir pagelba "Vienybei Lietuvnikų." Savitraštis "Valtis." Burbos—šliupo vaidai. Jų atgarsis lietuvių ir angliškuose laikraščiuose. "Varpo" rašytojai apie tuos vaidus. Prof. M. Biržiška apie tai. Knygos "Pirmieji Lietuvių Profesionalai ir Kronika" apie tą patį dalyką. Jr. Jonas ir pats kun. Burba apie savo sątikius su "Vienybės Liet." leidėju. "Garsas Am. Liet." ir "Rytas" užtaria kun. Burbą. Mirusiojo kun. Burbos pagerbimas. "Vienybės Lietuvnikų" noras ir Amerikos lietuvių visuomenės nuomonė, kaip tinkamai pagerbti velionį. "Susivienijimo" seimas ir organas "Tėvynė" apie paminklą kun. Burbai. Klebono Burbos įpėdinis. Pirmasai Pittston'o klebonas kun. J. Kolešinskas.

XII. Mahanoy City, Pa., šv. Jurgio parapija. "Žvaigždė" (1911) ir 1892 metų "Vienybė Lietuvnikų" apie tą parapiją, taipgi apie "Saulės" leidėją. Parapijų, klebonų ir draugijų sąrašas. Lietuvių Banko (Merchants Trust Co.) likimas. Tvarka parapijoje ir bylos už tą tvarką.

XIII. 1902 m. "Žinyčia" (N4-5) apie D. T. Bačkauską ir "Saulę." Adv. Dubinskas 1903 m. "Dirvos Žinyne" irgi apie tai. Dr. Kudirka "Varpe" apie Bačkauską įtaką Amerikos lietuviams. Klebono Pautieniaus labdarybė.

XIV. Baltimore, Md., šv. Jono parapijos įkūrimas. 1889 m. "Wienibe Lietuwnikų" (N40) apie tos parapijos šventynės nupirkimą ir įrengimą. Pirmieji klebonai. Klebonas Kun. J. Lietuvnikas 1893-1937. Naujos bažnyčios nupirkimas ir pavedimas italams, įsigyjant šv. Alfonso didžiulę šventynę, su namais mokyklai, klebonijai ir seserims mokytojoms. Lietuvos Respublikos valdžiai apdovanojus kun. J. Lietuvniką D. K. Gedemino orderu Baltimorės miesto Roda pareiškia savo linkėjimus. Baltimorės dienraštis "Sun" gražiai rašo apie pagerbtąjį kleboną ir Baltimorės lietuvius.

XV. Dvasininkus nuduodančiu du vyrų mėgina sukurti "nepri gulmingą nuo Romos" lietuvių parapiją. Jų pasiryžimai niekais virsta. Statistikos rinkikų sunkenybės Baltimorėje. Vietos lietuvių susiėlpimo ir kitokios draugijos, bendrovės, klubai. Marylando valstybės gubernatorius paskelbia Lietuvos nepriklausomybės dieną valstybės švente ir giria lietuvius piliečiu. Laikraštis "Kardas" ir jo leidiniai. Kun. A. Kaupo nekrologas.

XVI. Šv. Petro ir Povilo parapijos (Hazleton, Pa.) įkūrimas. Lenkų, jų skandalui nenusisekus, atsiskyrimas. Šv. Kazimiero lietuvių, lenkų, slavokų ir rusinių parapija Freeland'e. Lenkų nenusisekęs skandalas. Lenkų "nepri gulminga" parapija ir jos klebonas kun. V. Dembskis. 1895 m. "Vienybė Lietuvnikų" apie nepri gulmingo kun. V. Dembskio ir Dr. šliupo nenusisekusį veikimą. Kun. J. Žebrys 1898 m. "Ryto" N15 apie Dr. šliupo, ex-kunigo Dembskio ir Hoduro, lenkų nepri gulmingojo vyskūpo veiklą. Freelando lietuvių pralaimėjimas.

XVII. Susijungusių Angliakasių prezidentai Lewis ir jo pirmtakūnas J. Mitchell. Amerikiečių čia gimusių anglo-saksų neapykanta. "Lietuviai Amerikoje" knygos ir "Tėvynė" apie Lattimer'o skerdynę ir jos vyriausią aktorių šerifą Martin'ą. Aukos nuskriaustiems pasak "Tėvynę." "Garsas Amerikos Lietuvių" apie "Latimer'o skerdynę" ir amerikiečių ne-sąjausmą. šenadorio ir kitų miestų mass-meetingai ir pašelpa nuskriaustiems. "Garsas Am. Liet." apie skundėjų advokato kalbą teismabutyje. Aprašymai liūdininkų pareiškimų, šerifo padėjėjų brutališkumas. "Garsas Am. L." apie šerifo išteisinimą. "Tėvynė" apie šerifo Martin'o bylą. "Sunku ant svieto rasti teisybę, bet visgi reikia jėškoti." "Vienybė Liet." ir jos korespondentai: hazletonietis J. Kazakevičius ir philadelphietis V. Ambrozevičia apie Lattimer'o incidentą.

XVIII. Austro-Vengrijos konsulo pareiškimas. šenadorio bendrojo (lietuvių, rusų, slavokų, lenkų) susirinkimo rezoliucijos šv. Jurgio parapijos svetainėje (12 rugs.

m. d.). Chicagos, Minersvillė's, Plymouth'o lietuvių protestai. Lattimere nuskriaustiems gelbėti ir ginti Komiteto atsišaukimas. Amerikos angliškų laikraščių pareiškimai.

XIX. Svetimžemiai amerikiečių akyse. Juos niekina čiagimiai amerikiečiai, juos išnaudoja kompanijos. Tipingas "Century Magazine" žurnalo straipsnis apie svetimžemius (foreigner'ius) 1898 m. balandžio mėnesio laidoje. Encyclop. of Social Sciences apie angliakasius

XX. Brooklyno šv. Jurgio parapijos sukūrimas ir pakrikimas. Kenksmingas "Lietuvos Mylėtojų" prisidėjimas su "šv. Traicės parapijos Draugijos" likučiais. 1885 m. "Aušra" apie tos draugijos susirinkimą ir J. Šliupo kalba. Dvikalbis laikraštis—"vaisius negimęs." "Unijos" prospektas. To laikraščio leidėjo ir redaktoriaus (Tvarausko, šliupo) vargai.

XXI. Naujo "šv. Traicės parapijos draugystės sekretoriaus (J. Šliupo) užsimojimai. Incidentas su kun. Končium ir Šliupo prašalinimas nuo „Unijos“. Rašte „Lietuviai, ar gerais keliais žengiamo“. Dr. J. Šliupo prisipažinimas prie „nepri gulmingųjų tautiškų bažnyčių“ nepasisekusio kurimo 1885 ir 1886 metais. "Lietuviai Amerikoje" knygų klaidingas skelbimas—jų autoriaus korespondento prasimanymai. Dr. Totoraitis ir prof. Biržiška apie tų dienų šliupą. Kun. Končius. "Lietuviškojo Balso" pasirodymas. Lietuvių vaidai. Tautiniai ginčai lietuvių su lenkais prieš-aušriniame laikotarpyje.

XXII. Tikrasis "lietuviškos parapijos" šenadoryje pobūdis, ne kaip ji atrodė ką tik atvykusiam iš Lietuvos kun. A. Burbai. "Obivateliai" lenkiškumo palaikytojai ir 1890 m. "Vienybė Liet." apie juos. Jų palinkimas lietuvių pusėn, kun. P. Abromaičiui atvykus į Mahanoy City (1888 m.). Lietuvių aukos ir jų fondas, kurį nori gauti New Yorko lietuviai. Ginčai, vaidai, delto kilusieji, užauga, pasididina "Wienibei Lietuwnikų" parodžius newyorkiečių vadų plauką—jų norą įsikurti "nepri gulmingą nuo Romos dogmatų" parapiją. Dar labiausiai užsikuria vaidų ugnis "Lietuwiszkam Balsui" ir "Wienibei Lietuwnikų" pradėjus garsinti aštrias polemikas—raštus, persisunkusius asmens puolimais, nesvariausiais kollojimais.

XXIII. "Lietuviškojo Balso" ir "Wienibės Lietuwnikų" chamizmu persisunkusių polemikų pavyzdžiai—usnių, dilgėlių, piktžolių sėkla, Amerikos lietuvių kultūros dirvonuose pasėta.

XXIV. SEPTYNIŲ METŲ KRONIKA (1884-1900)

Susišelpimo ir tikiybines organizacijos Chicagoje, Mahanoy City, New Yorke. Leidėjas Tvarauskas sutaria su J. Šliupu leisti laikraštį "Uniją" (1884). Lietuvių Parapijos Pittston'e ir Waterbury'je. "Lietuvos Mylėtojų" draugija "Lietuviškam Balsui" leisti. J. Šliupo nenusisekęs pasiryžimas sukurti "nepri gulmingą nuo Romos lietuvišką parapiją" New Yorke (1885). Lietuvos krikšto 500 metų minėjimas. Antanas Pajaujis ir Juozas Paukštis pradeda leisti savaitraštį "Wienibe Lietuwniku." Susišelpimo draugijos: Brooklyn'e, Chicago'je, Cleveland'e, Mahanoy City, Plymouth'e. Lietuvių (ir lenkų su slavokais) parapija Freeland'e. "Susivienyjimo Visų Lietuwninkų Amerikoje" ir "Susivienyjimo Lietuviškų Katalikiškų Draugysčių" susikūrimas.)1886) Lietuvių parapijos Baltimorėje ir Hazleton'e (bendrai su lenkais). Susišelpimo draugijos Baltimorėje, Gilberton'e, Mahanoy City, Mount Carmel'yje (1887). Nenusisekęs 6 mėnesių straikas angliakasyklose. Susišelpimo draugijos Ansonijoje, Conn., ir Penn'a miesteliuose: Freeland'e, Hazleton'e, Pittsburg'e, Pittston'e, Scranton'e, šenadoryje, Mahanoy City. Šv. Juozapo parapija Brooklyne (vėliaus pakrikusi). Laikraščio "Saulės" pasirodymas (1888). Susišelpimo draugijos Boston'e, Chicagoj, Pittsburg'e, Plymouth'e, Shamokin'e ir šenadoryje. Kun. A. Burbos nemalonumai su lenkais parapijiečiais ir lietuvių parapijos įsikūrimas Plymouth'e. Lietuvių Mokslo draugija Baltimorėje. Lietuvių Teatro draugija Plymouth'e, sulošusi teatrą naujos parapijos naudai ((1889). Susišelpimo draugijos Philadelphijoje, Pittsburg'e ir Wanamie'je. Lietuvių Teatro draugija Mahanoy City. Šv. Antano parapija Philadelphijoje (vėliaus deliai iškilusių vaidų pakrikusi). Vaidai "Susivienyjime Lietuvių Amerikoje," Mahanoy'jaus seime iškilusieji.

XXV. Sukurtųjų iki 1890 metų parapijų, labdarybės ir kultūrinių draugijų, taipgi perijodinių ir kitų leidinių sąrašas.

XXVI. PRIEDAS.—PASARGOS.—Dr. V. Kudirkos du laišku Dr. J. Basanavičiui, kur prisimena apie Amerikos lietuvių laikraščius. Jono Šliupo "Aš ir Lietuva." Jurgio Matulevičiaus vieša gromata 1889 m. "Wienibeje Lietuwniku" (N17). M. J. Andriukaičio du laišku M. Jankui, rašytu tuoj po "Liet. Balso" mirimui. Kun. A. Burbos raštas "Vienybėje Lietuwninkų"—Atsakymas Dr. J. Šliupui ir I. Andriukaičiui. Kun. A. Burbos rankos rašto (Dr. J. Šliupui) kopija. Martyno Jankaus, "Aušros" leidėjo rankos rašto kopija apie to laikraščio reikalus.

AMERIKOS LIETUVIAI XIX ŠIMTMETYJE.

Literatura

Album Pamiątkowy z okazji Złotego Jubileuszu parafii sw. Stanisława K. Chicago, Ill., 1867-1917.

A. a. kun. Juozas Žebrius. Parašė J. B. Išleido autorius. Spausdino "Tėvynė," 1915, New York, N. Y.

1891-1916 Album Jubileuszowy parafii sw. Stanisława, New York, N. Y. (naujos šventynės sukaktuvėse).

Amerika arba rinkinys įvairių faktų ir tt., surinkta V. K. Račkausko, "Tėvynės" redaktoriaus. "Jaunosios Lietuvos" leidinys. Spausdino "Tėvynės" spaustuvė, New York, N. Y., 1915.

Amerikos Lietuviai Katalikai ir jų Parapijos (1911 savaitraščio "Žvaigždės" N15, Philadelphia, Pa.).

Amerikos Lietuvių Katalikų Metraštis 1916 m. Tvarkė ir redagavo kun. P. Lapelis. Išleido Lietuvių Katalikų Spaudos Draugija. "Draugo" spauda, Chicago, Ill. Raštas "Kai kurios Lietuvių Katalikų Parapijos Amerikoje."

Amerikos Lietuvių Kronika, 1808—1903. Iš kun. A. Miluko paskaitų. Pranaičių Julės leidinys. "Žvaigždės" spauda, Philadelphia, Pa., 1931.

Amerikos lietuvių parapijų 1929 metų statistika (kun. Draugelio sutraukta)—"Tiesos Kelije," Lietuvos kunigų organe. Kaunas, 1936.

Amerikos Lietuvių R. Katalikų Susivienijimo Istorija 1886-1936. Parašė prof. kan. F. Kemešis. Išleido Am. L. R. K. Susiv.

Apžvalga — Žemaičių ir Lietuvos Apžvalga. Katalikiškas laikraštis, išleidžiamas draugijos milėtojų savo brolius artojus dėl naudos visiems Žemaičių ir Lietuvos Katalikams. Tilžėje, 1890. Kasztu ir spaustuve O. V. Mauderode.

Atsiszaukimas i Lietuwininkus wiso swieto. Asz ir Lietuwa. (New York, 1885, Jono Szlupo raštas.)

Auszra—Laikrasztis išleidžiamas Lietuvos milėtojų, Tilžėje spausdinta už pinigus skaititojų "Auszros" pas O. V. Mauderodę 1883, 84, 85 ir 86.

"Bostono Lietuviai ir Jų Draugijos Pamario Keleivio (kun. J. Žebrio) raštas 1895 m. "V. L. (p. 180).

Catholic Directory Šiaurės Amerikos hierarchijos metraštis.

„Dirva“, bertaininis žurnalas pradėjo eiti 1898 m., Shenandoah'ryje ir ėjo iki 1903 kun. A. Miluko leidžiama ir vedama. 1903 m. susijungė su Tilžėje ėjusia „Žinyčia“ ir ėjo kaip „Dirva Žinynas“ iki pabaigai 1906 metų. Amerikoje „Dirvos Žinyno“ knygelės buvo pažymėtos „Dirvos“ vardu.

„Dirva,“ savaitinis laikraštis, leidžiamas Ohio Lietuvių Spaudos Bendrovės Cleveland'e, Ohio (6820 Superior Ave.) nuo 1915 metų.

„Dvasiszki reikalai didžiojo New Yorko (valstybės) lietuvių.“ Kun. J. Žebrio raštas. '95 „V. L.,“ p. 288-289.

Dziennikarstwo Polskie w Ameryce i jego 30-letnie dzieje. Opracował Henryk Nagiel, Chicago, 1894.

The Encyclopedia of the Social Sciences. The Macmillan Co., New Yor, 1937.

Gazleta Lietuwiszka, Rasztas paszwestas del Lietuwnikų Amerikoje, 1879 New York. Iszduotojas M. Twa-rauckas.

„Garsas, laikraštis paszwestas milėtojams tėvynės Lietuvos“, savitraštis leidžiamas Tamo Astramsko, ėjo Shenandoah, Pa. nuo 13 d. spalio 1892 iki rugsėjo mėn. 1894.

Garsas Amerikos Lietuvių. Savaitraštis, leidžiamas iš Shenandoah nuo 1895 metų. kunigų P. Abromaičio ir J. Žilinsko, nuo 1896 m. daugiaus kunigų, paskui Garso Leidėjų Bendrovės—Garsas Publishing Co. 1897 ir pradžioje 1898 metų tas laikraštis turėjo Pittsburghe savo biurą. Nuo 30 d. gegužės 1898 m. perkeltas iš Shenandoah, ėjo iš Minersville, Pa., kun. V. Matulaičio globojamas iki 17 d. lapkričio 1898. Perkeltas į Elizabeth, N. J., ėjo nuo tos dienos (lapkričio 17), leidžiamas naujos bendrovės (iš kunigų: B. Žindžiaus, A. Kaupo, J. Kau-lakio ir M. Šedvydžio). Sustojo ėjęs 1899 m. Nuo 29 d. rugsėjo 1897 m. iki 6 d. balandžio 1898 m. buvo spausdinama „Garso Amerikos Lietuvių“ laida su antgalviu „Pasaulė,“ su biuru Elizabeth, N. J., globojamu D. Brazinsko ir kun. B. Žindžiaus.

Garsas, Lietuvių Romos Katalikų Susivienijimo Amerikoje organas, ėjęs Brooklyne, dabar Wilkes-Barre, Pa.

Historya Polska w Ameryce. X. Waclaw Kruszka. Milwaukee, Wis. Drukiem Spolki wydawniczej Kuryera, 1905-8 (13 tomų).

History of the United Mine Workers of America, by Evans Chris. Indianapolis, 1918--920 (2 tomai).

The History of Trade Unionism, by Webb, Sydney & Beatrice. London, 1920.

A History of American Mining, by T. D. Rickard. New York, 1932.

Instatai Brolystės Lietuvių Neprigulmingų Ukėsu Klubo New Britain, Conn. Uždėtas 7 d. vasario, 1897 m. So. Boston, Mass., spauda "Keleivio," Broadway, 1913.

Jaunatvė—gyvenimo pavasaris. Rinkinys biografiškų bruožų iš gyvenimo Dr. J. šliupo. 1927 m. Spaustuvė "Titnagas," šiauliai.

Ką lenkai apie lietuvius rašo ir kur yra teisybė—kun. A. Burbos raštas '95 m. "V-bės L." 12-oje numeriu—pradžia N34 (p. 403), pabaiga N43 (p. 512).

Kun. J. Kuro Atsiminimai. Užrašė Kun. Dr. M. Ražaitis. 1937 m. "Amerika" (pradžia balandžio 9-os d. laidoje—iki birželio mėnesio).

Liber Parochiae Lituanorum S. S. Trinitatis in Wilkes-Barre, Pa. (kun. Burbos rankraštis W.-B. parapiljos archyve).

"Lietuwiszskasis Balsas." Tas laikrasztis yra turtu Lietuvos mylėtoju. Redytojas Jonas Szlupas. Iszeina du syk ant mėnesio. Adresas: Jonas Szlupas, 43 Spring Street, New York." Pradėjo eiti 1885 m.; 1887 m. ėjo maželyčių knygučių pavidale sykį į mėnesį ir rečiau. 1888 metais perkeltas šenadorin, kur 1889 m. pradžioje sustojo ėjęs.

Lietuviszkieji Rasztai ir Rasztininkai. Raszlaviszka peržvalga parengta Lietuvos mylėtojo. Kasztai Baltimorės, Md. L. M. Draugystės. Tilžėje 1890.

Lietuviai Amerikoje. Parasze Jr. Jonas. Plymouth, Pa., 1899. Spaustuvėje "S. L. A."

"Lietuvių Balsas į jaunąją kartą Lietuvos didžponių, dvarponių ir bajorų," redakcijos vardu raštas (parašytas A. Jakšto), 1903 m. "Dirvos-žinyno" N1.

„Laisvoji Mintis“, mėnesinis Iliustruotas Mokslo ir Literaturos Laikraštis, išleidžiamas Bendrovės „Laisvoji Mintis“, Chicago, Ill. ir Scranton, Pa. N. 16. 1911 m. pasirašo Manager A. Olszewski, 3252 So. Halsted St., Chicago, Ill.

Lietuviai! ar gerais keliais žengiamo priekyn? Nuoširdus atsiliepinimas į lietuviškąją visuomenę Dr. Jono šliupo. Shenandoah, Pa., spauda "Darbininkų Vilties," 1907 m.

"Lietuvių Kolonijų Istorija Amerikoje raštas, 1923,

"Žinyne," išleistame Amerikos Lietuvių Rymo Katalikų Kunigų Sąjungos.

"Maskoliški Laikraščiai" (Grazdanin) apie Amerikos Lietuvius," 1898 m. "Garse Am. L.," N10-12.

Medžiaga Amerikos Lietuvių Bibliografijai, Pranaičių Julės raštas 1923 "Žvaigždės" No1 ir 9.

The Miners' Freedom, by Goodrich, Carter. Boston, 1925.

John Mitchell the Miner, by E. Gluck. New York, 1929.

Motinėlės Draugija. Kun. A. Miluko paskaita. Pranaičių Julės leidinys, "Žvaigždės" spauda. Philadelphia, Pa., 1932.

Newarko lietuvių parapijos fin. sekr. knygos: "Su pamaczu Pono Diewo ir su noru Draugistes Szwięto Jurgio Prasideio parapija Lietuwiszka Newarkie N. J. po wardu Szwęczausios Szrydies Pono Jezuso Miatuosie 1894 30 diena moiaus. Kniga užwesta per sekr. fin. A. K. Sweetra."

Padėjimas Lietuvių Tautos Rusų Viešpatystėje. Grafo Lelivos sociologiskas pailszyns. Vertė A. Kaupas. Išleista kasztais kun. A. Miluko, Garso Amerikos Lietuvių spaustuvėje, Shenandoah, Pa., 1896.

Paminėjimas 35 metų sukaktuvių nuo įsteigimo šv. Juozapo Lietuvių Rymo Katalikų parapijos Mahanoy City, Pa., rugsėjo 30 d., 1923.

1888-1923. Paminėjimas 35 metų sukaktuvių nuo įsteigimo šv. Juozapo lietuvių parapijos Mahanoy City, Pa.—šv. Juozapo parapijos istorija.

Pergyventos Valandos (Karovjaus Laiškai). Parašė K. A. K(aupas). Lėšomis Lietuvių Katalikų Tiesos Draugijos ir ir Lietuviškų Kunigų Amerikoje. "Žvaigždės" spaustuvėje, Shenandoah, Pa., 1906.

Pirmieji Amerikos Lietuvių Profesionalai ir Kronika, t. 1 ir 2. Iš kun. A. Miluko paskaitų. Pranaičių Julės leidinys, Philadelphia, Pa., 1931.

Pittstono Lietuvių Istorija, išleista minint Lietuvių Romos Katalikų švento Kazimiero Parapijos įkurimo 50 metų sukaktį (1885—1935). Išleista šv. Kazimiero parapijos lėšomis, 1935 m.

"Rytas, szejminiszka draugiszka ukiszkas nedėlinis lietuwiszkas laikrasztis," pradėjęs eiti 1896 m. vasario 27 d., leidžiamas kun. Jį Žebrio, 53 Green St., Waterbury, Conn. Liovėsi ėjęs 27 d. lapkričio 1898 m., kun. J. Žebrių vyskupui iškėlus į New Britain klebonu. Šio

vietininkas kun. P. Saurusaitis, atpirkęs spaustuveį leido "Bažnyčios Tarną," baigusį savo dienas 1900 m. su 19-tu tų metų numeriu.

Suskaita arba Statistika visų lietuviszkų knygy atspautų Prusuose nuo 1864 iki pabaigos 1896 metų. Surašė A. Jonas Zanavykutis (sk. Angrabaitis.—Red.).

„Saulė" ėmė eiti 1888 m. iškart kaipo savaitraštis, paskiaus du kart savaitėje. Leidėjas D. T. Baczkaukas, 439 W. Pine St., Mahanoy City, Pa.

Saulės Kalendorius, 25 m. sukaktuvėse (1888—1913).

"Skaitlius draugysčių liūdiija apie tautišką gyvumą Connecticut'o lietuvių." Mažučio raštas ('95 "V. L.," p. 250-251).

Suskaita arba Statistika visų lietuviškų knygy atspautų Amerikoje nuo pradžios Lietuviszkos Amerikon emigracijjos iki 1900 metų. Suraszė Jr. Jonas. Kasztails fondo Liet. Parodos Paryžiuje. Plymouth, Pa., 1900 m.

Susivienyjimo Lietuvių Amerikoje Istorija, išleista S. L. A. lėšomis, "Tėvynės" spauda, 307 West 30th St., New York, N. Y.

Šv. Pranciškaus Lietuvių Parapija. 30 metų sukaktuvėms paminėti.

Spaudos Laisvės ir Amerikos Lietuvių Organizuotės Sukaktuvėse. Antra laida, Pranaičių Julės lėšomis, A. Milukas & Co., Philadelphia, Pa., 1926.

Šv. Kazimiero Seserų Kongregacija (Mt. Carmel'io parapijos 40 m. sukaktuvių paminėjimui). Parašė Kun. Dr. J. B. Končius. Mt. Carmel, Pa., 1932.

Tėvynės Sargas, mėnesinis laikraštis, paskirtas dvasiskam ir medžiagiškam lietuvių tautos sulaikymui per jos apšvietą. Tilžėje 1896—1904.

Tėvynė, Metal I. Literaturos, mokslo ir politikos mėnesinis laikraštis, Susivienijimo Lietuvių Amerikoje organas, ėjo iš Mt. Carmel, Pa. Rėdytojas J. Jonas (sk. kun. J. Žilinskas—Red.), su tokiu pat antgalviu ėjo 1897 ir 1898 m. iš Shenandoah, Pa. (103 E. Lloyd St.), 1899 m. ėjo iš Plymouth, Pa. Per ištisus 1898 ir 1899 m. "Tėvynė" garsinosi esanti priedas prie Tilžiškio "Varpo." 1900 m. "Tėvynės," jau savaitinio laikraščio, ėjusio iš Philadelphijos, redaktoriais buvo kun. A. Kupaš ir T. Astramskas.

Tėvynė, savaitinis laikraštis, leidžiamas Susivienijimo Lietuvių Amerikoje, eina iš New Yorko (307 W.

30-th St.), nuo 1910 po šiai dienai. Pradėjo eiti iš Bostono, Mass., 28 d. sausio 1908, V. Jokubyno redaguojama iki 1911 m. Paskui apie metus jos redaktorium buvo Vidikas (Tauras) ir V. K. Račkauskas iki 1918 m., šio įpėdiniams buvo P. Purvis ir S. E. Vitaitis, kurs ir dabar eina redaktoriaus pareigas.

Trumpa Peržvalga Lietuvystės Darbų Amerikoje 1892 metuose (Kun. A. Burbos 96 puslapių knygelės, atspausdintos J. Paukščio spaustuvėje).

Trumpa Hartfordo Lietuvių Kolonijos Istorija, 1923.

U. S. Coal Commission, Report 68th Congress. Senate Document 195, 5 vols., 1925. Coal Miners' Struggle for Industrial Status, by Suffern, New York, 1926.

The United Mine Workers of America as an Economic and Social Force in the Anthracite Territory, by Walsh, W. J. Washington, D. C., 1931.

Užstanawyimai Prowu Lietuwiszkos Taworszczystes Broliszkos Pamaczes po wardu szw. Juozapo Apekuno Pannos Marijos, Patrono musu lygos ir smerties. Uždėtos Williamsburge, 1886. Drukarne "Wienibe Lietuwniku," J. Pauksztio, Plymouth, Pa., 1887 (15 pusl.).

Wienibė Lietuwniku (Wien. Liet. W. L.), nuo 1890 metų "Vienybė Lietuvnikų" (Vien. Liet. V. L.), savaitraštis, pradėjęs eiti 1886 m. Plymouth, Pa., 1907 m. perkeltas Brooklynan, N. Y., kur 1933 m. subankrutavo. Tais pačiais metais atgaivinta, leidžiama kaip "Vienybė." Nauji šito laikraščio leidėjai pasivadino Lithuanian Press Corporation ir 1937 m. leidžia jį kasdien.

Valtis. Nedėlinis laikraštis (16 puslapių knygų formate). Ant pirmojo numerio, išėjusio Plymouth, Pa., 1894 m., balandžio mėnesio 4 dieną iki 30-am (tų metų spalio mėn. 24) pažymėta, jog pinigus siųst reik šiuo antrašu: Joseph Pauksztys, Plymouth, Luz. Co., Pa. Nuo 31-jo numerio (tų metų spalio 31 d. laidos) iki N56 (paskiausiam, išėjusiam 1895 m. balandžio 24 d.) pinigams antrašas tas pats, bet pasarga: "Rankraszczius bei korespondencijas siusti: Kun. A. Burba, L. Box 1053, Plymouth, Luzerne Co., Pa." Visą ėjimo laiką spaudos lėšas apmokėjo kun. A. Burba, jis ir tvarkė visą laikraštėlį.

„Viltis“, lietuviszkai tautiszkas, darbininkiszkas laikraštis. Iszeina kas subata Shenandoah, Pa. Iszduotojas ir rėdytojas V. Stagaras. Pradėjo eiti 4 d. vasario 1899 m. 1900 metais „iszdavėjas ir rėdytojas V. J. Stagaras ir J. Montvila“. Sustojus eiti 1901, atgijo 1907

kaipo „Darbininkų Viltis“ V. Šliakio leidžiama iki 1914 metų.

Varpas, literatūros, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis. Metas I, 1889. Išduodamas kasztu Susivienijimo Lietuvos inteligentų. Atsakantis rėdytojis Martynas Jankus pas E. Weyerį Tilžėje (ėjo Prusuose iki spaudos atgavimo).

„Vienybės“ metraštis 1926 metams.

1895—1935 40 metų Jubiliejaus atmintis. Elizabetho N. J. Lietuvių Rymo Katalikų šv. Petro ir Povilo parapijos sukaktuvių leidinys.

„Vienybės Lietuvninkų“ 25 metų sukaktuvių jubilėjus (1886—1911), Brooklyn, N. N. 1911.

World's Popular Encyclopedia. The World Syndicate Publishing Co., Cleveland, O., New York, N. Y.

Žvaigždė, savaitraštis, pradėjo eiti 1901 iš Brooklyn, N. Y., 1904 m. perkeltas šenadorin, vėliaus 1909 Philadelphiaj. Nuo 1923 metų mėnesinis, o nuo 1926 ber-taininis žurnalas. Dabar leidžiama A. Miluko & Co., Philadelphia. Redaktorė J. Pranaičiūtė.

1923 m. Žinynas. Išleido Am. Liet. R. K. Kunigu Sąjunga (Red. kun. Bartuška).

SUTRUMPINIMŲ PAAIŠKINIMAS

W. L. ir V. L.—Wienibe Lietuwniku; Vienybė Lietuvinkų; G. A. L.—Garsas Amerikos Lietuvių; T.—Tėvynė; G. L.—Gazietą Lietuwiszka; Sp. L. ir A. L. Org. Suk.—“Spaudos Laisvės ir Amerikos Lietuvių Organizuotės Sukaktuvės”; P. Am. L. Prof.—Pirmieji Amerikos Lietuvių Profesionalai ir Kronika; Am. L. Kr.—Amerikos Lietuvių Kronika; A. L. K. M.—Amerikos Lietuvių Katalikų Metraštis; P. L. I.—Pittstono Lietuvių Istorija; I. Ch. L.—Istorija Chicagos Lietuvių; R.—Rytas; Sus. ar. St.—Suskaita arba Statistika V. Liet. knygų ir tt.; V. M.—Vienybės Metraštis 1926 m.; Žv.—Žvaigždė; L. A.—Lietuviai Amerikoje; Ar g. k.—Lietuviai! ar gerais keliais žengiame priekyn? (Dr. Šl.) “L. B.”—Lietuviškasis Balsas.

Ant sekančių puslapių 181—212 pakartojame iš knygų „Amerikos Lietuviai XIX Šimtetyje“ aprašymą Brooklyno ir New Yorko lietuvių naujokynių.

XX.

XX. Brooklyno šv. Jurgio parapijos sukurimas ir pakrikimas. Kenksmingas "Lietuvos Mylėtojų" prisidėjimas su "šv. Traicės parapijos Draugijos" likučiais. 1885 m. "Aušra" apie tos draugijos susirinkimą ir J. Šliupo kalba. Dvikalbis laikraštis—"vaisius negimęs." "Unijos" prospektas. To laikraščio leidėjo ir redaktoriaus (Tvarausko, Šliupo) vargai.

Brooklyne, kur į 8-os metų dešimties pabaigą apsigyveno daugelis newyorkiečių lietuvių 1888 m. nupirkta šv. Jurgio bažnyčios vardu žemės sklypas 50 per 100 pėdų prie North 10-tos gatvės ir Bedford Avenue. Atvykęs čia klebonauti (iš Freeland'o, Pa.) kunigas M. Juodišius ant tos žemės įrengė už 5 tūkstančius dolerių rūšį (basement) ir tame rūsyje, po pašventinimo apeigų, nuo 1888 metų gruodžio mėnesio pradėta laikyti pamaldas. Taip buvo skelbiama ir anų dienų spaudoje.

„Wien. Liet.“ N. 48-me „ant pašventinimo kampinio akmens šv. Jurgio lietuvių bažnyčios, užprašo visus Brooklyno ir New Yorko prabaščius kun. K. M. Juodišius.“

New Yorko "šventos Traicės parapijos draugystei" (žr. šių kn. sk. IX, p. 81-84, 1885 m. "Aušros N12, p. 413) irgi prisidėjus 1888-ais m. prie brooklyn'iečių, nuo to laiko iki 1906 m.

newyorkiečių lietuvių dvasiniai reikalai buvo aprupinami lietuvių kunigų iš Brooklyno. Šv. Jurgio klebonas rinko aukas savo bažnyčiai net keliose valstybėse, kur tik jis nuvažiuodavęs, lietuvių išpažinties klausytų (Elizabeth, Passaic, N. J., Philadelphia, Pa., Waterbury, Conn., Boston, Mass ir tt.).

Pagaliaus neišmokant užtrauktos paskolos, bažnytinė savastis buvo parduota, kad apmokėjus ipoteka (to satisfy the mortgage), šv. Jurgio parapija išnyko. Kun. M. Juodišius, šeimininkavo išvien su „New Yorko šv. Traicės parapijos draugijos“ komitetu, prisidėjusiais prie šv. Jurgio parapijos kurimo ir nubankrutymo.

Atidavę šv. Jurgio parapijai jų globoje buvsius keletą šimtų dolerių, gautų už sudegusius sądėlyje kun. A. Varnagirio* klebonijos rakan-dus ir bažnytinius rubus jie buvo nei didžiausi fundatoriai. Šitie „Lietuvos Mylėtojai“, „Liet. Balso“ (kol jis ėjo iš New Yorko) leidėjai, sekdami radikalą laikraščio redaktorių (J. Šl.), tikybos srityje pripažino vien „naujagadyninį doros mokslą“. 1886 m. „Wien. Liet.“ (N. 15) vadino juos „bevieriais“.

Šie nauji šv. Jurgio parapijos bičiuoliai, būdami prityrusiais vyrais, savo antitikybiniame

---

*Kun. A. Varnagiris išvažiavo iš New Yorko 1886 m. pusiaugavėnyje, pabuvęs čia apie 3 mėnesius. (Zr. š. kn. sk. XXI, p. 201-203.)

nusistatyme pralenkė ir patį Joną Šliupą. Už savo pritarimą parapijos gyvavimui, jie reikalavo didelės kainos—commission'o nuo visų įeigų į parapijos išdą. Jonas Jr. (kn. Žilius) savo „Am. Lietuviuose“ rašo apie prašalinimą, „senojo komiteto“, „kuriuomi rundijo Paseckas (sk. Paseckas, „Liet. Balso“ bičiuolių vadas), kuris pini-gus kalektavojo ir ėmė po 35 procentus už darbą” (p. 96) “Lietuvos Mylėtojai” “L. B-so” leidėjai buvo vyriausiais šeiminkais ir N. Y. “šv. Traicės parapijos draugystėje.” “Liet. Balsui” (ir J. Šliupui) išsikrausčius 1888 m. pradžioje į Shenandoah'rij, Paseckas paėmė toje draugystėje vadovavimą ir pasisavino visas “parapijos fundatoriaus” privilegijas. Kiekvieną šventadienį, pamaldoms bažnyčioje pasibaigus, klebonijoje komitetas turėdavęs pasitarimus su klebonu ir pasiimdavęs iš surinktų aukų savo dalį (25%) —“commission.” “Pirmųjų Am. Liet. Profesjonų ir Kronikos” knygoje (t. I, p. 45)—paskaitoje apie šv. Kazimiero draugiją—paminėjau įvykį su J. Vaišniu, nuo kurio prasidėjo ginčų ginčai šv. Jurgio parapijoje, pagaliaus pasibaigę tos parapijos visišku pakrikimu:

J. Vaišnis turėjęs didžiausią iš visų lietuvių barzdą—iki juostos. Bačkutę alaus betuštinant, pasitaikė kartą, kad įsismaginę “broliai” mėgino jį, už barzdos nusitvėrę, persimesti per petį, kad parodžius, kaip velnias žydą neša. Kilę iš to vaidai, sudrumstę visos naujokynės ramybę. Vaišnis buvo vedęs tulo didelio ponelio užveizdos pačią lenkę. Dirbęs cukernėje, vėliau išbrauktas iš draugijos. Apie 1910 m. jis pasikoręs... (t. I, p. 45).

Tokis bažnyčiai surinktų aukų eikvojimas labiausiai atgrąsino didžiumą parapijiečių nuo parapijos palaikymo.*

(„Didžiausia nelaimė mūsų išeivių tautiškojo gyvenimo be abejonės yra bažnytiniai vaidai... Ten kur parapijos susideda iš lenkų ir lietuvių, vaidai niekad nesiliauja, ...lenkai visame kame mūsų brolius skriaudžia ir apgaudinėja... išvengti nesutikimus bus galima, kada lietuviai neturės su lenkais jokios sėbrystės. Lietuvnikai suprato tą dalyką ir vienur ar kitur užsidėjo ir užside-

---

*Knygose „Pirmieji Amerikos Lietuviai Profesionalai ir Kronika“, darant apžvalgą Amerikos lietuvių darbuotės dvidešimtų išeivijos metų sukaktuvėse (1888 m.) ir man atsiėjo plačiau (ž. p. 212—224) kalbėti apie priežastis, paskubinusias pakrikimą pirmosios šv. Jurgio parapijos Brooklyne. Toji parapija, kaip atkartoja paskui „Liet. Balsą“ Jr. Jonas savo knygoje „Lietuviai Amerikoje“ (p. 95—6) turėjusi „dru tą komitetą“ ir dideles knygas „iš grynų lininės popieros su nauja sidabriniais apdarais“...; tos knygos turėję „buti bobinčiuje iki pabaigai svieto ir bus raštas palikta, kad paduotų kunigas kunigui, brolis broliui, sesuo seserei ir guodotų palikimą gerų lietuvių, ant viršaus knygų bus parašyta: „Zvaigždė lietuvių ant visos Amerikos“ ir žėdnos žmogystos bus vardas padėtas, kiek davė ant bažnyčios ir taip eis iš eilės ir maldos atsilaikinės už įsteigtojus ant visados ir žėdną mėnesį bus gazieta apgarsinta, kas kiek dovanojo ...

“... Kun. Juodišius prašalino senąjį komitetą, kuriuomi rundijo Peseckas, kuris pinigų kolektavojo ir ėmė po 35 procentus už darbą... kun. Juodišiaus prabaščiavimo pabaigą patys žinote. Pridirbęs avanturų, susivaidiies su vyskūpu laikėsi parapijoj da kelis metus (ib. p. 96).

Am. Liet. Pirm. Profesionalai ir Kronika” knygoje (p. 202—203) nurodyta ir kun. Juodišiaus veikla „Wienibeje Liet.“ prieš „Liet. Balsą“ ir šitojo bičiuolių atkeršijimas tam kunigui, kuomet neužilgo po tam (1890 m.) kun. A. Burbai tarpininkaujant į „Wien. Liet.“ redaktorius pateko Šliupo vienmintis J. Andžiulaitis.

da lietuviškas parapijas, tačiau ir čion be peštynių neapsieinama. Taip antai Brooklyne šitie vaidai atvedė ant to, kad bažnyčia likosi per licitaciją parduota ir parapija pakriko"... Taip rašė 1891 m. „Vienybės Lietuvininkų" N. 3 vedamamjame rašte jos redaktorius, buvęs aušrininkas J. Andžiułaitis.)

The Catholic Directory, oficialus Amerikos katalikų metraštis 1889 metų laidoje skelbė lietuvių šv. Jurgio bažnyčią buvus prie N. 10-os ir 4-tos gatvių, kleboną—kun. M. Juodišių gyvenus po numeriu 152 N. 10-os gatvės—skersai kelią. Tokį pat paskelbimą randame taipgi 1890, 1891 ir 1892 metų leidiniuose. 1893, 1894, 1895 ir 1896 metų leidiniuose lietuvių šventynės vardo nerandame. Gi 1897 ir sekančių metų leidiniai lietuvių šventynę vadina St. Mary, Queen of Angels—šv. Marijos, Angelų Karalienės, klebonu išvardina kun. Vinčą Kraučūną.

* * *

Prisiminus čia pakrikusią greitai po įsikūrimui Brooklyno šv. Jurgio parapiją (su laikinu šventnamiu rūsyje prie North 10-os gatvės), reikia pabaigti kulbą apie newyorkiečių lietuvių irgi greit nuskambėjusią "šventos Traicės parapijos draugiją."

Kaip žinote iš šių knygų skyriaus IX (p. 80-84), tos draugijos vardu prisidengus, norėta sukurti lietuvišką parapiją New Yorke. Draugija laikas nuo laiko turėdavo susirinkimus, kuriuose mėginta surinkti pinigų būsimai parapijai. Vieną tokių susirinkimų aprašė 1885 metų "Aušros"

numeryje 1-me J. Šliupas, atvykęs New Yorkan “iš farmų,” kur jis negalėjo pakęsti ūkio darbų sunkumo. Ne kartą apie tai jis rašė savo atsiminimuose. Pakartosiu čia jo paskiausius žodžius, kaip juos užrašė 1936 m. laikraščio “Naujas Žodis” korespondentas.

“Aš važiauvau ne taip, kaip šių dienų emigrantai važiuoja į Ameriką. Mane išvijo. Man nieko kito neliko kaip tik irtis per okeaną. Arba vykti į kalėjimą ar Sibirą. Aš jokių saldžių pyragų nesitikėjau. Bet tai, ką radau ir mane išpradžių nustebino... 1884 metais atsidūriau ant Amerikos žemės, vienas, be kalbos, be draugų ir pažįstamų. O be to, dar ir pinigų neurėjau. Jokio amato nemoku. Kur dingti? Nuėjau į kontorą, kur teikė darbą ateiviams. Tenai pasiūlė važiuoti į farmą. Tuoju sutikau. Pasitaikė pradėti dirbti liepos karščių metu. Nepratęs sunkiai dirbti, vargstu. To dar maža. Mane pristato karvių milžni: Amerikoje karves savotiškai milžnia: visa sauja. Aš, žinoma, to darbo nemokėjau. Todėl man davė dirbti su lopeta. Ir netrukus savo delne sukaičiau 24 pūsles. To pakako. Pirmą pasitaikiusį šventadienį vykau į New Yorką.”

Su aušrininko Jurgelaičio priduo tu adresu Šliupas kreipėsi prie M. Tvarausko, buvusio “Gazietos Lietuviškos” leidėjo. Šis jį atsivedė į šv. Traicės parapijos draugijos susirinkimą.

“Tai buvo šventa diena 20 liepos mėnesio,” rašė šliupas 1885 metų “Aušroje,”—“lietuvninkai buvo apgarsinę kelsią susirinkimą dėl sušnekėjimo savo bažnytiškų reikalų. Nuėjova į susirinkimą ir mudu... radome čia į 100 susirinkusių lietuvių... ėmė šnekėti apie reikaliningumą Naujame Jorke kunigo lietuvio... rašė savo pavardes, antrašus, kiek katras mokės kožną mėnesį kunigui lietuviui... Kada pasibaigė reikalai susirinkimo, tai vienas lietuvninkas balsiai perskaitė ‘Aušros’ prospektą, pasigerėjo grynumu kalbos ir ne vienas užsirašė vietą, kur jina išeina, žadėdamas ją parsisiusdinti. Tas

vis mane padrąsino. Aš pasiprašęs balso nuo viršinin-ko maždaug tokiais žodžiais pašnekinau susirinkimą:

“Broliai ir vyrai! Visi esame išsikraustę iš tėvynės ne dėl paleistuvystės, ne iš tinginiavimo, ne dėl prisiziūrėjimo grožybių svetur, bet gaminiojami vargų, prispausti gyvenimo, persekiojami vyresnybių. Taigi, vargai mus atskyrė nuo tėvų ir nuo tėvynės! Bet mes visi tą tvynę nešiojame savo širdyse ir jausmuose. Jau ir pats šiandykštis susirinkimas parodo, jog mes norėdami palaikyti savo kalbą ir tautišką atskyrimą, geidžiame turėti lietuvišką kunigą. Mūsų mąstys ir darbai tempia mus į pavėsį mūsų saulėtos tėvynės. Bet tiktai jausmai pavienam pavienių žmonių traukia prie tėvynės, tą jausmą mes tiktai skaitome savyje, bet kiti apie tai nieko nežino, nes mes jiems apie tai nepasakome, kadangi neturime laikraščio. Jaugi mūsų vienas brolis 1879 m. mėgino laikraštį lietuviams patiekti, bet lietuviui mažai teturėjo spėkos dėl jo išlaikymo; laikraštis pliumpelėjo į vandenį. Ir šiandien būtų gana sunku čia išlaikyti laikraštį dėl mažumo skaitančių brolių. Mes už tai turime įieškoti svetur laikraštį tokį, kurs paduotų ir mums ranką, o priegtam mums suteiktų ganėtiną kaupą žinių iš tėvynės. Kiek aš žinau, nei vienas kitas liet. laikraštis mums geriaus neatpuola kaip ‘Aušra,’ apie kurią ką tiktai skaitoma. ‘Aušra’ pritinka prie visų—ir mokytų ir nemokytų, turtingų ir vargšų’ ir duoda įžvilgį į gyvenimą mūsų toli gyvenančių brolių namiškių. Taigi mes mėginkime savo sąraištį su tėvyne parodyti tuomi, kad parsisiųsdinsime ‘Aušrą’ į savo kraštą ir kad patys į ją patalpinsime žinias apie tai, kaip mums sekasi svetur gyventi. Norint perskirti esame marėmis, bet parodykime, jog esame suvienyti dvasėmis ir širdimi. Kad būsime vienybėje, mūsų ir dūsavimai, ir kentėjimai, ir vargai, svetur pakelti, nenueis ant niekų—nes parodys mūsų broliams tėvynėje, kaip reikia gyventi ir apie ką mąstauti. O tas pamokslas yra labai brangintinas. Leiskite idant aš baigdamas savo trumpą šneką atiduočiau pasveikinimą tikriems lietuviams, Amerikoje gyvenantiems, o ir broliams likusiems tėvynėje. Visi sveiki—gyvi!”

Tuomi ir pasibaigė susirinkimas, visi ėjome ad penates. Bet aš grįžau ne tuščias, nes rankose nešiau gniu-

žį lietuviškų raštų, kuriuos parėjęs tuojuo ėmiau skai-tyti ir perskaitęs šitai rašau trumpą jų peržvalgą; taigi darau dėl žinios brolių Lietuvoje apie tai, ką išėiviai įstengė parengti svetur dvasiškai. (1885 m. "Aušros" N1, p. 25-27.)

Kelis mėnesius niekur neradęs tinkamo sau darbo, J. Šliupas sutarė su M. Tvarausku dirbti laikraštijos dirvoje. Tos sutarties pirmasis "vaisius miręs negimęs" ...dvikalbis laikraštis.

1884 m. spalio mėnesio 6 d. Tvarausko spaustuvėje atspausdinta lenkų lietuvių bendro laikraščio "Unijos" "Prospektas" su V. T. Kosinskio ir J. Šliupo parašais.

Tą dvikalbį laikraštį sumanyta leisti New Yorko lenkų (Wielhorski, Misiewicz) ir jiems pritariančių "bemoslių ir labai sulenkėjusių dvasioje lietuvių" (Fr. Kavaliausko, V. Džankausko ir k.), sueidavusių pasitarti į M. Tvarausko spaustuvę, kur pradėjo mokyti zecerianti J. Šliupas, sudėjęs savininkui savo visą turta —95 dolerius. (Žr. "Jaunatvė," p. 74-75.)

Apie tą "mirusį pirm gimimo vaisių," pakartojant kun. J. Žebrio išsitarimą ('98 "R.," N16), pasiklauskite paties jo gimdytojo žodžių, praėjus 40 metų pasakytų jo brošiuroje "Jaunatvė":

"...Išdėsčiau, kodėl tokia lenkų daugybė New Yorke neturi savo laikraščio: pasidalinę į respublikonus ir demokratus, jie netarnauja savo tėvynei. Ir seniau lenkai tarpo po valdžia Jogėliūnų, bet atėjus renkamiems karaliams šlėkta tik sau jieškojo laimikų, užmiršusi bendrą labą, iki dėl ištižimo teko nusilenkti svetimam slėgėjui. Tad šlachcicas triukšmą kėlė, kartais maištus: 1831 ir 1863 m., o valstietį čiulpė. Veltui ėjo Stašycų, Kollątajų, Droževskių pastangos. Tad kilo darbininkų judėjimas 1846-48 m., ir prabudo tautiniai elementai: rusinai, lietuviai, kurie ėmė jieškoti savų teisių. Pasigelbėti Lenkija negali ginklų jėga, o tik demokratybės obalsiais; ekonomiškėji santykiai reikia ramstyti teisingumu, o ne engti darbininkus! Reikia liaudžiai apšvietos ir visų pirmiausiai reikia pas save

namie užvesti, kas sakoma esą lenkų uždaviniu svetur "būti Europoje pirmutiniais platinant pagrindus dorovės, lygybės ir šventumo"! Juk marškiniai arčiau savam kūnui! "Daugiausiai moralės vertybės Lenkija pelnys pasveikindama atgijimą tautybių rusinų, čekų, lužėnų, kašubų, sileziečių ir kitų slovenų, o taipogi lietuvių, kurie spendžiasi atgauti teises savos tautybės ir savos liaudies." ("Jaun.," p. 74-75.)

Apie lietuviškąją "Unijos" laikraštuką, irgi "Jaunatvės" autoriaus žodžius pakartodamas, čia minėsiu:

"...Nesulaukdamas lenkų paspirties T. Tvarauskas tetroško leisti vien lietuvių kalba 'Uniją.' Tad parašiau 'Pakvietimo raštą,' išėjusį 9.X.'84..."* ("Jaunatvė," p. 75)... "Unija" žadėjo eiti kas savaitė ir kaina buvo nustatyta 2 doleriu metams. "Unija" buvo trišpaltė, 11X8 colių spaudos dydžio, 4 puslapių... (ib. p. 76)... Lietuviai suvalkiečiai, Tvarausko draugai, ėmė leidėjui skųstis dėl "žematiškos" mano kalbos, kitiems formatas 'Unijos buvo per mažas, taip kad ją gėda esą svetiemiems parodyti... (ib. p. 77)... Nuo Nr. 4 'Unijos' Tvarauskas mano raštus savotiškai perrašinėjo iki Nr. 9, o savo jis vos tik kelis vertimus tepridėjo..." (ib. p. 78).

Viršminėtų sakinių autorius 1885 metais pamflete "Asz ir Lietuwa" rašė apie savo ir Tvarausko vargus: "Aš buvau biednas... Tvarauskas buvo taip biednas, kad vargiai turėjo kokią dieną pavalgyt... drauge su juomi vargau vargus, kokius retai kas norėtų pakelti..." (p. 8).

"Unija turėjus apie 250 užsimokėjusių prenumeratorių. "Jaunatvės" autorius perpasakoja 14-os jos numerių turinį ir baigia pasakojimą paminėjimu savo priverstino pasitraukimo nuo to laikraščio:

"...turėdamas 5c kišeniuje, pasilikau išmestas iš darbo ir atsidūriau gatvėje... 'Uniją' Tvarauskas leidė pats vienas, išėjo, regis, 10 numerių, iki numirė bene su 25 numeriu. Žinoma ten man nesigailėta pipirų,

kam aš norįs 'visą svietā aukštyn kojomis apversti,' o aš vargšas kiutinėju po miestā dar biednesnis negu kuomet buvau buvęs: be skatiko, be darbo, be duonos..." ("Jaunatvė," p. 110.)

Pavargėlį ir paliegėlį Tvarauską pastumėjo vienon bendrijon su desperatišku baltarankiu bedarbiu šliupu vien reikalas susirasti šiokį tokį lengvesnį pragyvenimą.

Realus bet gyvenimas teleido šitai bendri-jai trumpoje, keleto mėnesių bendroje veik-loje daug nemalonumų ir karčiausių nepasi-sekimų susilaukti, apie ką pats šliupas jautė sa-vo pareiga paskelbti pamflete „Asz ir Lietuwa” (1885 m)::

“Aš buvau biednas... Tvarauskas, kurio spaustuvė buvo visai suvargusi, matydamas, jog lietuviška gazietā jį gelbės atkelti, įsidavė su manimi į šnektą... Kadangi Tvarauskas buvo taip biednas, kad vargiai turėjo kokią dieną pavalgyti, aš negalėjau tuomet nei mislyti apie algą. Gana buvo to, kad drauge su juomi vargau var-gus, kokius retai kas norėtų pakelti. Išėjus keliems nu-meriams 'Unijos,' skaitytojai atsiuntė pinigų, ir dabar buvo nupirktos literos, reikalingos gazietos atspausdini-mui, o pirma taip tų mažai buvo, kad neturint pinigų nei cento del nusipirkimo, reikėjo gazietą margint vo-kiškėmis ir kitokiomis litaromis. Tuomi tarpu broliai pradėjo skųstis ant šnekos, sakydami, kad ji žemaitiška esant..." p.8.)

Viršpakartotuose iš "Jaunatvės" ir "Asz ir Lietuwa" sakiniuose autorius užtyli apie svarbiausią savo su Tvarausku nesutikimų priežastį —mėginimus "visą svietā aukštyn kojomis ap-versti"—sukūrimą "lietuviškos tautiškos bažny-čios, paremtos ne ant Romos dogmų, bet ant

mokslo, dorybės, meilės," kaip jis pats paskiaus 1907 m. pareiškė brošūroje: "Lietuviai! ar gerai kelias žengiame priekyn."

Geresniam viso to supratimui reikia čia aty-
džiaus dirštelti į anuometinę "Unijos" redakto-
riaus ir pirmojo Amerikoje "lietuviškos bažny-
čios, parentos ne ant Romos dogmų" (Ar G.
K., p. 44) sumanytojo veiklą.

XXI.

XXI. Naujo „šv. Traicės parapijos draugystės“ sekretoriaus (J. Šliupo) užsimojimai. Incidentas su kun. Končium ir Šliupo prašalinimas nuo „Unijos“. Rašte „Lietuviai, ar geras keliais žengiamo“ Dr. J. Šliupo prisipažinimas prie „neprigulmingųjų tautiškų bažnyčių“ nepasisekusio kurimo 1885 ir 1886 metais. „Lietuviai Amerikoje“ knygų klaidingas skelbimas—jų autoriaus korespondento prasimanymai. Dr. Totoraitis ir prof. Biržiška apie tų dienų Šliupą. Kun. Končius. „Lietuviškojo Balso“ pasirodymas. Lietuvių vaidai. Šernas-J. Adomaitis ir Dr. V. Kudirka apie „L. Balsą.“ Tvarausko įtarimai ir J. Šliupo atsakymas. Kun. A. Varnagirio veikla su „šv. Traicės par. draugija.“ 1886 m. „Wienibe Lietuwniku“ (N16) apie tą nenusisekusią veiklą. Tautiniai ginčai lietuvių su lenkais priešaušriniame laikotarpyje—New Yorke, Brooklyne, Shamokine ir Sheandoah'ryje.

„Unijos“ redaktorius (J. Šliupas) „per visą ištisą dieną ar raides statąs ar mašinos koja spaudinius mušąs“ („Jaun.“ p. 76) savo įtakai ir gerbuviui padidinti įsirašė į New Yorke šv. Traicės parapijos draugiją. Ilgainiui, palikęs jos sekretorium, jis manė galėsiąs saviškai tvarkyti ir vietos lietuvių dvasios reikalus, kada jam buvo įsakyta parkviesti lietuvi kunigą ve-lykinės išpažinties klausyti.

J. Šliupas pareikalavo, kad kunigai, iš kitų vyskūpijų atvykdami klausytų išpažinties. atsiklaus-
tų pirma šv. Traicės par. draugijos sekretoriaus,

ne vyskupijos kurijos. Tai buvęs pirmas mėginimas Amerikos lietuvių tarpe pasėti savystovios, neprigulmingos nuo Romos vyskupų katalikytės sėklą. Tam sumanymui pasipriešino griežtai kun. Končius kviečiamas New Yorkan 1885 m. iš Baltimorės, kur tuomet klebonavo, klausytų lietuvių velykinės išpažinties.

Jis kreipėsi į New Yorko arkivyskupą, prašydamas leidimo (facultates) išpažinčių klausyti. Kardinolas McCloskey, New Yorko "arkivyskūpas buvo pavedęs sutvarkyti lietuvių bažnytinį reikalą" šv. Stanislovo lenkų parapijos klebonui kun. Klimeckiui ("Jaun.," p. 103, "Unija," N6). Norėdamas New Yorko lietuviams patarnauti kun. Končius turėjo prisilaikyti vyskupijoje nustatytos tvarkos. Iš to kilo nesusipratimai tarp jo ir "Unijos" vieno redaktorių.

Šis jau buvo parašęs būsimai lietuvių parapijai statutą ir 23.III.'85 "parapijos draugijos" susirinkime siūlė steigti parapijos draugiją su konstitucija, tegul patys žmonės viską daro, renka pinigus ("Jaun.," p. 105), "nieko neatiduodami kunigams ant rankų" (ib. ir "Unija" N10). "Lietuvių Amerikoje" autorius suteikia žinių apie tą naujai suvarkytą, iš 19 narių, parapijos draugiją. Jos vardas "Lietuviška N. Yorko parapija šv. Traicės vardu" ("Jaun.," p. 106). Draugijos konstitucijoje buvo paragrafai:

"1. Į draugystę priimti vyrus ir moteris.

"2. Per šešis mėnesius nemokančius iš draugystės išbraukti.

"3. Į komitetą nepriimti naujajenkius.

"4. Kad lietuviškas kunigas, kurį gaus, neitų pas lenkus..." ("L. A.," p. 92.)

Draugijos sekretorius Šliupas, nenorėdamas žinot, kad katalikų kunigas be vyskūpo leidimo negali išpažinčių klausyti, kun. Končiaus prašyme pas arkivyskūpą ir šitojo paskyrimo lenkų šventynės, matė vien pataikavimą lenkams, naujajenkystę.

Rašydamas "jubilėjiniam" "Vienybės" numeriui raštą — "Vienybė — Amerikos lietuvių gyvenimo veidrodis" (1936 m.), jis nusiskundžia, kad "žmonės nesupratę" jo "demokratiškų užsimojimų"... Vis dėlto buvo gana, kad Tvarauskas tuojaus po velykų 1885 m. mane be skatiko į gatvę išvarė."

Knygų „Pirmieji Am. Liet. Profesijonalai ir Kronika“ (t. I, p. 172-6) mano pastabose*

*...."Šliupas... visur stengėsi katalikybei žabangus užspėsti...: per N. Y-ko "šv. Traicės parapijos draugiją" jis mėgino neprigulmingumą nuo Romos tarp lietuvių katalikų įčiepyti; aušrininką kun. A. Burbą, nežinojusį Amerikos santikių ir atsiklausiusį prie buvusio "Aušros" bendradarbio šis gundo su reikalingumu įkūrti Šenadorio mieste "lietuvišką parapiją"; Baltimorės jaunos lietuvių katalikų parapijos kurėjams dar mokslus einas Šliupas irgi neiškenčia nepiršęs vieną kitą su katalikų kanonais nesutaikomą pasiūlymą, Šenadorio bemoksliams lietuviams ieškant mokslo "nedėldieninėje mokykloje", jis mokytojo rolėje, vyriausia nusitveria katalikų dogmatų ir įstaigų išniekinimo. "Aš antrasai Linteris tarp savo tautiečių" — gyrėsi jis tada anglų spaudoje...

...Amerikos lietuviai nepajuto mažiausios spragos savo viešame gyvenime, kuomet "Aš ir Lietuva" autorius,

apie kenksmingą Amerikos lietuviams Šliupo (dar ne gydytojo) veiklą tame laike nekurie norėjo matyti vien "puolimą Dr. Šliupo."

Tokiems priekaištams atsakyti šį vakarą užteks pakartoti vien paties „neprigulmingų tautišku parapijų“ sumanytojo pareiškimus apie tąją jo veiklą.

1907 m. šenadoriškė „Darbininkų Vilties“ spaustuvė pagarsino 48 p. brošiūrą „Lietuviai! ar gerai keliais žengiame preky. Nuoširdus atsiliepimas į lietuvišką visuomenę Dr. Jono Šliupo“. (Ant 48 p. pažymėta: šitą knygelę galima gauti pas Dr. J. Šliupą 1419 N. Main St. Scranton, Pa.). Paklauskite keliato sakinių iš to „manifesto“:

.....,Nėra vyskupo, kurs maskolių valdžiai nebutų tarnavęs po prisieka nuo 1795 m. Kožnas iš jų, tai yra dėl lietuvių tautos, o ypatingai liaudies, vilkas avies kailyje. Vyskupų pėdomis sekė jų agentai, kuriuos šiandien žmonės vadiną vardu „dvasiškujų tėvų“... Prie stervienos

---

su visais susipykęs ir pats sau įsipykęs "sviedęs šalin darbą... prasišalino toliaus nuo parodavietės lietuviškojo svieto" ("L. R. ir R." p. 229)... J. Šliupas neginčytinai buvo antitikiybinių agitatorių pionierium Amerikos lietuvių tarpe"... ("P. A. L. Pr. ir Kr. t. I, p. 173—4). Vardan istorinės teisybės turiu ir čia pakartoti, juog iš to mano prierašo prie M. Yčo (š-po žento) "Liet. Albume" paskelbtosios biografijos negalima nei žodelio išmesti.—A. M.

visi varnai vienaip knarkia, taigi prigulėdami prie Romos bažnyčios turi ir popiežių politiką prilaikyti. Laikas yra sutverti lietuvišką tautišką bažnyčią, paremtą ne ant Romos dogmų, bet ant mokslo, dorybės, meilės, teisybės... Mintis puiki, tokia, kokią mes bandėme pervesdinti New Yorke 1885 ir 1886 m., bet žmonėms neapsišvietus, neįstengėme pervesdinti pirmoje lietuvių bažnyčioje Amerikoje...’ (Po teisybės, New Yorko lietuviai neturėjo savo bažnyčios. Arkivyskupo įgaliotas, ar yra galimybės įkurti parapiją lietuviams, kun. A. Varnagiris laikė pamaldas tėvų kapucinių šventynėje prie Pitt gatvės. Ir pats Šliupas „L. Balse” rašydamas apie „Krikšto pasigavimo Lietuvai” sukaktuves tą faktą pripažįsta. New Yorko lietuviai savą parapiją sukūrė vien 1906 m., kuri ir dabar ką tik laikosi.—Red.)

„Ir todėl” — tęsia Daktaras Jonas Šliupas savo viršminėtame „manifeste” — ir Amerikoje lietuvių bažnyčia nuėjo šuntakiais, tautai ant nenaudos. Žmonės rodo sutvėrė suvirš 60 bažnyčių ir prie jų užlaiko apie 65 dievo drigantus. Ir kokią naudą turi išleidę per 25 milijonus dolerių užlaikymui kunigų ir nupirkimui bažnytnių trobų bėgyje 20 metų.”

Akyvaizdoje tokių Dr. Šliupo pareiškimų, kiekvienam aišku, jog jo veikla 1885 ir 1886 metais New Yorke joku budu negalima pavadinti

parapijų organizavimu Amerikos lietuviams katalikams.

Noroms nenoroms čia reikia prisiminti knygų "Lietuviai Amerikoje" (p. 92) klaidingus skelbimus apie tą newyorkiečių organizacinę veiklą. Esą:

"Aple organizavimą parapijos pirmutinius ženklus randame 'Gazietoj Lietuviškoj' 1884 m. N13." ("L. G." ėjo 1879 m., gi 1884 m. jau 5 metai suėjo, kaip jos nebuvo. —Red.) "... šliupas laikęs prakalbą į susirinkusius lietuvius... į mėnesį laiko New Yorke randame susitvėrusią (sic!—Red.) parapijinę draugystę... prie kurios prisirašė 19 narių..."

Autorius, teisingiausiai pasakius jo newyorkiškis korespondentas (J. Moliušis), sumaišęs, kaip žmonių kalbama, gruce su kopūstais, kalba ir apie kun. Končiaus pakvietimą velykinės išpažinties klausyti, ir prideda:

"Momentas šis yra istorijoje Amerikos lietuvių dideliai žymus, kadangi nuo jo prasideda veikmė J. Šliupo, veikmė dvilinka, kuri tik į 6 metus paskiaus apsireiškė visame savo išsiplėtojime, o pasekmėse savo tiek labo ir tiek blėdies atnešė mūsų lietuviškai Amerikos draugijai." *)

Girdėjusiam virš pakartotus paties Šliupo "Aušroje" žodžius aišku, jog tie ant 92 pusl. "Lietuviai Amerikoje" skelbimai yra grynas prasiimanymas. Jų rašytojas ir redaktorius, regi-

*Ar kun. Končiaus susirėmimas su "šv. Traicės draugijos" sekretorium (J. Šl.) pastūmėjo šį į "veikmę dvilinką," kiekvienas, skaitęs iš "Jaunatvės" pakartotus sakinius šių knygų p. 196, padarys savo išvadą. (Slgk. "Spaudos L. ir Am. L. Org. Suk." p. 478-480.)

mai, nėra skaitę “Gromatų iš Amerikos” (1885 m. “Aušroje,” p. 277).

Nuo “Aušros” laikų visi skaitantieji laikraščius lietuviai žinojo Šliupą kaip katalikų priešą, ne bičiuolį, kuris daug pirmiau, nei susidūrė su kun. Končium, buvo dideliu antikatalikiškos veiklos šalininku.

Dr. J. Totoraitis savo “Lietuvių Atgimimo Pa-veiksluose” (1912 m. “Vadovas,” N51, p. 277), rašė: “Šliupas savo raštais ‘Aušroje’ pasirodė pirmutinis tarp atgyjančių lietuvių socializmo pasekėjas... pirmutinis Lietuvoje tikėjimo ir bažnyčios neprietelius... Į ‘Aušrą’ jis įnešė dar tuo laiku Lietuvai svetimą ir nežinomą socializ- mą ir bedievybę.”

“Mūsų Raštų Istorijoje” M. Biržiška vadina anuometinį Šliupą “socialrevoliucionierium.”

Nėra čia man reikalo tyrinėti kas padarė iš liguistai pamaldaus vaikino Šliupo (žr. 1885 m. “Aušrą,” p. 85) užsikirtusį katalikų tikybos ir kunigų priešą, net klerofobą ar klerofagą, bet vardan teisybės už tą metamorfozą negalima kaltinti šviesaus ir išmokslinto kun. P. Končiaus. Andai New Yorko Konsulate patyriau apie to kunigo gražią darbuotę išeivijoje iš jo brolio sūnaus, Klaipėdos Banko gubernatoriaus laiškų. Baigęs du universitetu—Romoje teologijos fa- kultetą, o Paryžiaus Sorbonoje—teisių, atvykęs Amerikon ir čia į kunigus įšvėstas, jis visur mė- gino kuogražiausiai savo tautiečiams patarnauti.

vaidų visur mėgino vengti. Iš Shamokin'o bendros lietuvių lenkų parapijos pasitraukė ramybės deliai. Bet jis, kaip katalikų kunigas, negalėjo vykinti "neprigulmingos parapijos" įstatų, klausyti išpažinties ne savo vyskūpijoje, be gavimo teisės išrišti (facultas absolventi) pas vietos vyskūpą.

Mikas Tvarauskas, pergyvenęs tikybiniai tautinius vaidus Shamokin'e, Pa., (1874-76 m.), dėl jų iš dalies priverstas iš ten prasišalinti, o pažinojęs kun. Končių, kaipo gerą kunigą ir lietuvių patrijotą, šliupo puolime to kunigo matė neteisingą provokaciją, kenksmingą jo laikraščiu „Unija“. Jis manė geriausiai busiant „prašalinius nesukalbamąjį redaktorių.“

Bet jauno, energingo ir iškalbingo radikalo redaktoriaus turėta užtarėjų newyorkiečių tarpe, mokėta kamuflažuoti sektantiniai užsimojimai šovinistine propaganda, nesutinkančius su jo ideologija išradus Lietuvos žmonių priešais. Greitu laiku susibūrė keliolika vietos lietuvių į "Lietuvos Mylėtojų" draugiją — "Lietuviškam Balsui" leisti.

* * *

„Lietuwiszkojo Balso“ pirmas numeris pasirodė liepos 2 d., 1885 m. šiuo antrašu, „Tas laikraštis yra turtu Lietuvos Mylėtojų. Rėdytojas Jonas Šliupas. L. B-as išeina Naujame Yorke ketverge kožną nedėlią. Adr. 42 Spring St.“

Pirmais metais (1885) teišėjo 13 numerių, po vieną į dvi savaites.

Apie „Liet. Balso“ turinį, tiražą ir įtaką plačiau kalbėjau andai. Tos mano paskaitos pakartota „Spaudos Laisvė ir Am. Liet. Organizuotės Sukaktuvių“ knygoje (p. 564-597). Žin-geidaujantiems patariu ten kreiptis.

Šių knygų pirmojo tomo skyriuje XXV ir trečiame tome skaitytojai ras daugiau žinių apie tą nenusisekusį spaudos leidinį.

Kaip patėmijau „Spaudos Laisvės ir Am. Liet. Organizuotės Sukaktuvių“ knygoje (p.579) redaktoriaus aštri plunksna ir šiurkščios polemikos nevien pačiam laikraščiui užkirtu kelius plačiaus pasklisti, bet ir sukurstė dar labiau „Unijai“ baigiantis iškilusių vaidų ugnį.

Karčios ir šiurkščios to laikraščio filipikos atgrąsimo nuo jo nevien amerikiečius lietuvius, bet ir daug jo uoliausių bendradarbių. Šernas — J. Adomaitis, pirmas metais prirašęs kone pusę „L. Balso“ prasišalino, nes „kiekvieną kritiką savo pažiūrų jisai (šl-as) visada laikė už priešingą lietuvių.“ (ibid. p. 356). Dr. V. Kudirka savo laiške Dr. J. Basanavičiui varde varšaviečių inteligentų, busimų „Varpo“ įkurėjų, rašė apie „L. Balsa“:

“Tokie laikraščiai netik tarp lietuvių, bet ir niekur kitur negali turėti autoriteto—tokie laikraščiai greičiaus diskredituoja ir gadina kelius lietuviškai publicistikai.”

(Žr. 1900 m. "Vien. Liet." N11, p. 128; slgk. "Lietuviai Pensylvanijoje" p. 125, "30 m. Sp. Atg." t. II, p. 144.)

* ♦ *

„Vienybė Amerikos lietuvių veidrodis“, rašelyje tilpusiam 1936 m. 10 d. vasario „Vienybės“ numeryje, Dr. J. Šliupas prisiminė apie tuos laikus:

„Gyvenau begalo skurdžiai, gulėjau spaustuvėje ant žemės, o valgyti kartais per dieną kitą nieko neturėjau. Vėlai ėjau gulti ir keldavaus 5 val. rytmety. Mano darbštumas apsimokėjo tiek, kad įsikūrė išlėto būrelis susipratusių lietuvių...“

♦ ♦ ♦

Sukeltus vaidus padidino ir paaštrino „Liet. Balso“ redaktorius ir jo vienminčių bičiulių diplomatija, mokėjusi vien niekinti kitokios nuomonės asmenis. Tvarauskas įsikarščiaavęs be pamato ir be reikado darė Šliupui priekaištus, bukęs šis suardęs lietuvių lenkų vienybę.

Į susijaudinusio Tvarausko paleistus priekaištus J. Šliupas atsakė savo pamflete „Asz ir Lietuva“:

„Apie vienybę su lenkais N. Jorko parapija jau seniai nebemislėja, kaip rodo aprašytasis 'Unijoje' mitingas po lenkų bažnyčia. Atsimetė lietuvninkai nuo lenkų delto, kad lenkai šenadoryje ir Bruklyne ir N. Jorke lietuvninkus po daug sykių pinigų reikaluose apgavo ir bažnyčias nuo lietuvninkų atėmė... Tvarauskui labai netiko, kad lietuvninkai atsiskyrė bažnyčios reikaluose nuo lenkų... (p. 9). Kadangi šiandien dvasia lietuvninkų Amerikoje pasibudinusi yra ir visur reikalauja atsiskyrimo nuo lenkų... (p. 10) rašo Tvarauskas, būk aš jo vardan išdavęs proklamaciją, vadinančią lietuvninkus į atsiskyrimą nuo lenkų: tai esąs 'buntauninkiškas išda-

vimas'... Kodel jis užmiršo visą 'buntauninkišką' (!) darbą lietuvninkų jau seniai parapijoj atsiskyrusių nuo lenkų?... Lietuvninkai atsiskyrė nuo lenkų, labai gerai numanydami, ko jie susilauks nuo lenkininkų ir lenkų. Visi jau tuomet buvo pasitaisę susilaukt biauoriojimų per gazietas priešingas atgijimui lietuvninkų..." (p. 10-11).

1885 m. "Aušros" N12 V. Dženkauskas* "vardan liet. N. Jorko parapijos draugystės šv. Traicės" rašė norįs "gauti gerą kunigą lietuvninką ir tėvynainį." Tų metų pabaigoje—Adventureose atvykęs čion iš Wisconsin valstybės kun. A. Varnagiris keletą mėnesių gyveno New Yorke ir arkivyskūpo įsakymu surašinėjo lietuvius katalikus. 1886 metų "Lietuwiszkojo Balso" p. 3-4 randame jo atskaitą:

"Čėse atlankymo radau visus kuomi gražiausiai gyvenančius pabažnystėje ir turtuos užtenkančiuose, mačiau tikrą norą budavojimo del savęs bažnyčios taip dvasiškos kaip ir medžiagiškos, nei vieno neužžvelgiau priešingo tai intencijai, kuri yra gera, tikrai ir būtinai reikalinga del lietuvninkų Naujame Yorke, nes kaip mes būdami atskiru su visai svietu, atskiru su visai kūnu, galime būti be dūšios, tai yra bažnyčios, kuri tik viena gali mus sušildyti meičje Dievo ir artimo, suvienyti visus sąnarius į vieną parapijos kūną, kuriame galima tiktai rasti linksmybę, ramumą ir kožnam dalyke pagelbą, nes ko mums prie svetimtaučių visą amžių glaudinėtiesi? kad mes galime pasadaryti užvėją, kur nešlovė nuo kitų pūsta mus siekti negalėtų. Čėse atsilankymo radau 234 gimines Naujame Yorke, 430 žmonių einančių spaviednę, o 141 mažų vaikučių, kurie reikalauja mokslo saviškių liežuvui, nes kitaip eis ant kelio paklydimo, gali prapulti del savo giminės ir bažnyčios. Atšalusių radau nedaug, o du suvis atsižadėjusiu bažnyčios ir vieros... Sykiu surinkau ant reikalų parapijos 205 dol. 50c. (p. 4).

Tarp aukotojų buvę ir vokiečių katalikų, žydas.

Juozas Rabinavičius, aukojęs \$5, Sim. Oberaitis iš Baltimore, N. Y. "Jieva Lapinskienė davė ant kieliko \$10, A. Rauz \$5, Juoz. Brusokas \$3, V. Juškevičius \$5; po 2 dol. davę: J. Adomavičius, A. Kavaliauckas, S. Narbuda" ir tt. Kiti pasižadėję "duoti, kiek jų turtai pavelys, kada mąts savo bažnyčią" (p. 4).

Keletą mėnesių pabuvęs New Yorke kun. A. Varnagiris turėjo galimybės pažinti ir dvasinį vietos lietuvių stovį. Negalėjo likti jo nepatėmytas ir J. Šliupo bei keliolikos jo bičiulių šeiminkavimas "šv. Traicės parapijos draugystėje," užsimojimas "sutverti lietuvišką tautišką bažnyčią, paremtą ne ant Romos dogmatų" ("Ar G. K.," p. 44). Įteikdamas arkivyskūpijos kurijai savo "kalėdojimo" atskaitą, be abejo, jis pranešė ir apie tikrą vietos lietuvių katalikų skaitlių ir jų gyvenimo sąlygas. Pasak 1886 m. "Wienibę Lietuwnikų" N15, "Scranton'o vyskūpas O'Hara "niekinęs draugystės...o labiausiai tuos, ką miestuose be kunigo, kaip tai New Yorke turi užsidėję padabnas draugystes, kurias davadžioja bedievis ir kitoki..." (Tokią informaciją apie New Yorko lietuvius Scrantono vyskūpas gavo iš kurijos, paleidusios jo globon kun. A. Varnagirį.)

"Spaudos Laisvės ir Am. L. Organizuotės Sukaktuvių" knygoje (p. 507-8) pakartojau to laikraščio ("Wien. Liet.") leidėjo A. Pajaujo raštą ("Kaip tur būt"), tilpusį 1886 m. "W. L." N7, kuriame primena, kad be vietos vyskūpų leidimo kurdami parapijas ir kunigai ir žmonės paliktų nekatalikais:

"...Kožnas narodas Amerike geidžia, kad užlaikyt naradavastj, savo liežuvj, o labiausiai religija. Cia

valnam krajuje niekas mums nedraudžia, galime uživot valnystą, kuri mums lenkų žemėj buvo uždrausta... Iiekuriose vietose lietuvninkų neyra, tai tokis prūslenkis netur jokio paėmimo apie mūsų giminę lietuvišką ir niekas jam neįkalbės... Viena prūslenkė boba pamatė lietuvninką bažnyčioj, kaip persižegnojo, tai kalbėjo į kožną pažįstamą... O kad aš pasakiau, jogei pas mus tos pačios bažnyčios ir kad jose gražesnės ceremonijos atsiprovinėja, tai mislijau, kad su akmenimis užmuš kaip šv. Steponą...

"...Nepadabna dabar budavot bažnyčią, ba kožnas gali žinot, kad metal ne po tam, kožnas su centu apsirokavęs, o pastatyti ir skolos turēt kelis desėtkus tūkstančių, tai neužsimoka. Žmogus Amerike ne yra vietinis, šiandien čia—rytoj kažinkur... Nekurie sako pastatysime bažnyčią, kunigą iš krajaus parsigabensime... Ne, tai kunigas katalikiškas nepadarys, o kataras tai darytų, tai nesivadintų katalikų kunigu, ale schysmatiku... mūsų tėvai nebuvo priešingi dvasiška' provai, o mes turime būti jų įpėdiniais... Ant rešto ne mūsų tai reikalas rūpintis apie dvasiškus reikalus yra ant to vyskūpai... Turime šioкі tokį raštelį "Wienibę Lietuwnikų," tai vakarais skaitant čėsas linksniau praeina... tuomčės nieko mums nereikia, kaip tik mėlės tarp brolių lenkų, o ateiga Dievo rankoj. Žičlyvas jūsų brolis Antanas Pajaujėis, išduotojas 'Wienibės Lietuwnikų'..." ("1886 m. "W. L." N7.)

Tų pačių (1886) metų "Wienibė Lietuwnikų" N16-me pagarsino ilgesnį raštą apie paties New Yorko miesto (be apygardos miestų—Brooklyno ir New Jersey's miestelių) lietuvius, negalėjusius gauti savo arkivyskūpo leidimo parapijai kurti. Pakartosiu čia tą raštą:

"New Yorke yra lietuvninkų 76 familijos ženotų (?), kurie namus randavoja, mokėdami ant mėnesio už mažą stubelę po 12 ir daugiau dol., o vienišų 89, iš kurių (daugelis) kas nedėla kone maino savo vietą, o kitų gyvenimo nepadabna žinot; iš viso 165 žmonės, kurie prigulėjo prie parapijos.

"Iš to skaitliaus, vieni iš neturto, o kiti iš nenoro

pabuvę kiek New Yorke išvažiuoja toliaus į Ameriką, jieškodami pagerinimo buvimo.

“Daugelis yra tokių, ką nepriguli į jokią bažnyčią, yra suvis atšalę, kurie ne'dboja apie išganymą savo dūšios.

“Rūgoja nekurie, kad kunigas išvažiavo iš New Yorke neišklausęs Velykų spaviednės; kunigas ne yra kaltas, ba jisai pirmą nedėlią gavėnios užsakė, kad prasideda Velykų spaviednė ir prisakė, kad kožnas atprovintų, o iš to skaitliaus 165 atliko tiktai 50 dūšių; iš to pasirodo, kad ne'dboja apie ateinantį gyvenimą. Nedėlioje ant sumos, kuri atsiprovindavo sklepe po kapucinų bažnyčia, labai mažą susirinkdavo... Kunigui kaip ant juoko paskyrė ant mėnesio 60 dol. ir negalėjo išmist jokių spasabu; o ir tai pradėjo dejuot, kad sunku yra sudėt, ba ir teisybė, žmogui sunku tais metais net išsimaitint tokiam mieste su pačia ir vaikučiais... Kunigas daugelį vargo turėjo del jų gero... kunigėlis iš pradžios pats kolektavo ant bažnyčios ir ne vienuos namuos likos net išnevožintu: suprato pats, kad nepadabnas yra daiktas pastatyt Naujorke bažnyčią, ba tik plecius po bažnyčia kaštuoja apie 15 tūkstančiu dol., o kur pastatymas bažnyčios, o kur suolai ir visoki bažnytiniai daiktai. Žmonių norai yra geri, ale trudnas daiktas. Kožnas gyvena iš kruvinos procios ir tik tiek užsivaro, kad gali sau šioki tokį buvimą padaryt, ne užimti tokius daiktus, ką nemožna stengt...

“Visa tai uvožodamas kun. Varnagiris ir velydamas visiems savo geradėjams gero, storavojosi atsivalnyt iš Naujorko, prie to Jo Mylista Arkivyskūpas, dažinojės apie tą visą, atvalnino kunigą nuo jų.

“Kunigas surinktus pinigus atidavė į kasą parapijos su ta nodieja, kad gaus kokią paspirtį ant statymo kur kitur bažnyčios, ba pinigai per jį surinkti ant bažnyčios turi tekt bažnyčiai, ne kam kitam, o tie pinigai badai teko tam, kuris Naujorke visus už nosies vadžioja. Iš surinktų pinigų gavo už paskutinį mėnesį 60 dol.; norint daugiau nieko neturėdamas tiktai gerą norą tarnauti Dievui... išvažiavo į Freeland'ą, kur žmonės su atvira širdim priėmė...”

Išvažiavus kun. Varnagiriui į Scrantono vyskūpiją Pensylvanijoje, šv. Traicės parapijos komitetas, dviguba kaina apdraudęs sudėjo klebonijos daiktus į sandėlį (warehouse), kur jie sudegė, ir komitetas dvigubus pinigus gavęs (apie 500 dol.), 1888 m. perdavė kuriamai šv. Jurgio parapijai.

Apsiimdamas rūpintis įkūrimu lietuviškos parapijos New Yorke, kun. A. Varnagiris manė, kad kitų vietų (net už šimtų mylių) lietuviai prisidės gausiomis aukomis prie jo darbo. 1886 m. "L. Balso" N1 jis rašė: "Mano korespondentai, kurie turi kokius reikalus pas mane, tegul rašo į New Yorką, kur ryžausi su pagelba Dievo del mūsų giminės pastatyti bažnyčią, tikėdamas, kad broliai lietuvininkai gyvendami kitose pusėse: Nanticoke, Šenadoryje, Wilkes-Barre'je (Pa.) miesteliuose, Philadelphijoje ir kitose vietose pribus mums į pagelbą, atsiųsdami dovanas del budavonės. Kun. A. Varnagiris, 162 E. Broadway, N. Y."

Kaip pažymėjau "Spaudos Laisvės ir Am. L. Org." knygoje (p. 530), toliaus gyvenusieji lietuviai neprisidėjo prie "šv. Traicės parapijos draugijos" sumanymo. "L. B-so" redakcija te galėjo pagarsinti vien dviejų lietuvių po 1 dolerį prisiųstas aukas ("L. B." 13 d. vasario 1886 m. laidoje).

Brooklyne, New Yorke ir apygardoje, įskaitant New Jersey valstybės miestelius, 1886 m. buvę, pasak kun. A. Varnagirio raštą tų metų "L. B-se" (p. 3), 234 šeimynos, 430 galinčių eiti išpažinties, 141 vaikas. Bet surašinėjant juos

ir prisiminus apie aukų reikalingumą, daugelis atsisakė, ypač toliaus gyvenantieji. Atsiminkit, kad anuomet komunikacija New Yorke ir apygardoje buvo nekokia. Iš Elizabeth reikėjo važiuoti traukiniu, keltis per vandenį ir vėl apie valandą baladotis arklių traukiamais tramvajais. Bažnyčios statymo fondui kun. Varnagiris tesurinkęs 205 dol. ir 50 centų. Gi reikėję tūkstančių. Ir Brooklyno vis augančiam lietuvių skaitliui reikėjo nuo Grand gatvės priplaukos keltis pervazu (ferry) į New Yorką, pakiaus tolakai žygiuoti į tėvų kapucinų bažnyčią prie Pitt gatvės.

Labiausiai bet vietos ir apygardos lietuvius katalikus atgrąsino nuo prisidėjimo prie kuriamos parapijos “šv. Traicės parapijos draugystės” sekretorius ir jo vienminčių balsiečių kalbos apie “neprigulmingą nuo Romos dogmatų” bažnyčią. Ir pats to dalyko sumanytojas vėliaus tą pripažino. “Žmonėms,” esą, “neapsišvietus neįstengėme pervesdinti pirmoje lietuvių bažnyčioje”...“puikios minties”...“sutverti lietuvišką tautišką bažnyčią”—skundėsi 1907 metais (“Ar Gerais Keliais...” p. 44).

“Pirmosios lietuviškos bažnyčios” New Yorke niekas nematė dar ilgus metus.* Tuo vardu pavadinimas vokiškųjų vienuolių Kapucinų bažnyčios Dr. Šliupo brošiuroje “Lietuviai, Ar Gerais Keliais...” tai paprastas agitatorių...lapsus linguae.

---

*Pačiame New Yorke lietuvių (Aušros Vartų) parapija susikūrė 1906 metais, kada New Yorko vyskūpijon persikėlė iš Bostono naujai išvestas kunigas Juozas šeštokas (1911 m. “Žv.” N15).

1936 metų "Tiesos Kelio," mėnesinio Kauno žurnalo numeriuose, plačiau aprašydamas "Pittstono Liet. parapiją," paminėjau ir antrąjį šliuppo (jau daktaro) įnamio ex-kunigo B. Dembskio nenusisėkusį mėginimą sukurti "nepriklausomą" lietuvių parapiją Pittston'e. Ten pat minėjau ir apie savo raštą 1892 metų "Vienybės Lietuvniukų" N44-ame — "Kas do paukštis Pittston'o Dembskis"—kuriuomi raštu padėjau pittstoniečiams lietuviams į niekus paversti tą pasiryžimą. "Mūsų Raštų Istorijoje" (§115-117) šliuppo-Andžiulaičio anų dienų veiklos aprašymą prof. M. Biržiška baigia sakiniu:

"Jų grumtynėse su kunigais ima dalyvauti (šliupo paakintas) ir 1863 metų emigrantas kunigas Ladislovas Dembskis."

Hazleton'o ir Freeland'o naujokynų aprašyme (šių knygų sk. XVI, p. 148-152) paminėta ir apie trečiąjį kone pasisėkusį panašios rūšies šliuppo-Dembskio pasiryžimą. Apie anų dienų "nepriugulmingų lenkų" klebono Dembskio (knygų "Amerika" autorius klaidingai vadina jį [p. 243] "lietuvių klebonu") veiklą Freeland'e, Pa., kelis kart rašė 1895 m. "Vienybė Lietuvniukų." 1898 m. "Ryto" N15-me kun. J. Žebrius rašte "Dr. J. Šliupas ir nupuolęs Hodur" (pasiskelbęs "nepriklausomų lenkų" vyskūpu—Red.) plačiau liūdija apie tą ir čia nenusisėkusį užsimojimą."

Aštuntos metų dešimties pabaigoje (1889) jaunas jau Baltimorės Universiteto studentas (šliupas) didžiavosi, kad "vaidai kilo smarkūs ir karčiamose ir susirinkimuose žmonės neretai kumščiomis ėmėsi..." ir "valnatikiška partija išsidirbo, ir ten, kur pirma nedrašu būdavo užsiminti apie kunigų piktus darbus, dabar girdi

kalbas apie dievą, dūšią, krikščionybę gana drąsias.* (L. R. ir R., p. 227.)

Nėra čia reikalo ginčytis apie tų “drąsių kalbų” naudą lietuvių išėivių vienybei. Užteks tik atsiminti “šimtų šimtus” “bažnytinių ginčų”—bylų, iš daugelio lietuvių naujokynų nuskambėjusių į teismus. (Šių knygų XXV skyriuje pakartota iš “Corpus Juris,” Jungtinių Valstybių teisininkų kodekso, bažnytinių bylų, perėjusių per visus teismų laiptus, įskaitant ir aukščiausiąjį teismą, sąrašas.—Red.)

New Yorko ir Brooklyno lietuviams susivaidijus delei neįvykusio pasiryžimo (1885 ir 1886 m.) sukurti “neprigulmingą nuo Romos dogmatų” parapiją, ir dar besiginčijant už Tvarauską ir Šliupą, “Uniją” ir “Liet. Balsą,” ypač Brooklyne atsirado daugelis tokių, ką nenorėjo į tuos vaidus gilintis. Pametę šv. Kazimiero draugiją, kurios vardu balsiečiai prisidengdavę, brooklyniečiai sukūrė šv. Juozapo susišelpimo draugiją. Savo naujai organizacijai konstituciją jie atspausdino tolimo Plymouth'o “Wienibės Lietuwnikų” spaustuvėje, aplenkdami ir Tvarausko ir “Lietuvos Mylėtojų” spaustuvę. “Wienibė Lietuwnikų” greit rado čia diktokai skaitytojų. Jos įtaka greit visai užstelbė “L. Balsą,” kad šis 1887 metais begalėjo pasirodyti kelis kartus vien maželyčių knygelių pavidale, o 1888 metais iš-

---

*Mano pabraukimas.—A. M.

sikraustē ī Shenandoah, Pa., kur greit baigē savo dienas.

Kaip New Yorko ir Pennsylvanijos miestelių Shamokino ir Shenadorio istorija parodo, kur kas dar prieš šliupo atsiradimą Amerikoje suiro sugyvenimas lietuvių su lenkais. Smarkūs ir garšūs buvo jų ginčai ir kovos Shamokine prie kun. Končiaus 1874 m. ir prie kun. Juškevičiaus 1876 metais. Tuodu lietuviu kunigu, žmonių mylimu, turėjo pasitraukti iš savo kuriamos ir sukurtos parapijos, vien dėl to, kad jie mėgino patenkinti savo parapijiečius lietuvius bendroje bažnyčioje, skelbdami Dievo žodį ir lietuvių kalboje. Tai buvo pradžia skyrimosi lietuvių nuo lenkų.

Dar didesnė spraga tarp abiejų tautų pasireiškė, kada sekančiais 1877 metais iškilo skandališki susikirtimai šenadoriečių lietuvių su lenku šv. Kazimiero „lietuviškos parapijos“ klebonu. Turėdami savo pusėje visas teises lenkų vadai nusitvėrė griežtų griežčiausių priemonių — suareštavo suvirš šimtą lietuvių už užbarikadavimą bažnyčios, kad neįsileidus į bažnyčią lenko klebono. Prasidėję skaitlingos bylos bažnytinės hierarchijos ir valstybės įstaigose, plačiau siai aprašytos Amerikos laikraščiuose, „Lietuviškos Gazietos“ korespondentų paskelbtos visos Amerikos lietuvių naujokynėse („Neleisime, kad žmonės mūsų butų lenkų persekiojami, gana iki šiuolaik, kas buvo lietuviška, tai viskas paniekinta”—1885 m. „Auszra“ N10-11, p. 340).

Tie ginčai atgrąsino mūsų visuomenę nuo bendro sugyvenimo su lenkais.

New Yorke ir Brooklyne lenkų lietuvių parapijose musiškiams padaryti įžeidimai dar daugiau padidino lietuvių tautinį separatizmą.

Brooklyne, kur šv. Kazimiero lenkų parapija, įkurta 1875 m., rupindavosi ir vietos lietuviams, atsiskyrimas, kaip aukščiau minėjau, įvyko 1882 m. pavasarį, kada iš tos parapijos pasitraukė kun. J. Dutkevičius. Šiam kunigui lenkai šovinistai buvo suieškoję, jų manymu, geriausią priešginiavimo įnašį — faktą, kad jo gospadinė esanti „litvinka“, nemokanti tiksliai lenkiškai kalbėti. Lietuvaitė tarnaitė turėjo įtakingų giminaičių vietos lietuvių tarpe, kurie visokių lenkiškų ponelių, dažnai ir neparapijiečių pašaipas mėgino atkirsti; kilę tautiniai vaidai greit išaugo ir paastrėjo. Kun. Dutkevičiui išvykus iš Brooklyno šv. Kazimiero parapijos, pasitraukė iš jos visi lietuviai.

Pačiame New Yorke, kaip irgi jau anksčiau minėjau, nuo 1881 m. buvę gana aštrių ginčų lietuvių su lenkais šv. Stanoslovo parapijoj už tai, kad lenkai nenorėjo įvykinti tais metais padarytą Allgemeino Verein nutarimą (atrašyti šv. Stanislovo parapiją lenkams ir lietuviams).

Nesiginčysiu, juog ir išėmimų buvę. Vienur kitur tarp išėivių narstė, vertėsi kokis naujalenkis — lenkę vedęs biznierėlis ar pabėgęs

iš Lietuvos dėliai savo šelmyščių raštininkėlis. Savo naudai jie drumstė vandenį. Traukė žmones bemokslus į „vienos motinos“ burį, bet liaudis, patyrusi dalykų stovį, greit nusikratė jų vadovavimo. Taip antai 1886 metais, kuriant Susivienijimą lietuvių katalikiškų draugijų, dabartinių abiejų Susivienijimų tėvą, nekurių interesuotų asmenų, „Wienibės Lietuwnikų“ leidėjų ir jų bičiulių, norėta pakinkyti lietuvius į bendrą su lenkais vežimą, bet iš to niekas neišėjo. Pasak kun. F. Kemėšio (1936 „Garso“ N. 17) „ir religijos ir spaudos ir finansų atstovai vedė liniją priešingą lietuviškam tautiškam susipratimui“, bet „varguoliai darbininkai klausimą kitaip nulėmė“.

ŽVAIGŽDĒS' KNYGYNE GAUNAMOS KNYGOS

Apeigos Rymo katalikų Bažnyčios. Lenkiškai parašė kun. J. Lunkevičius. Vertė Gerutis. Antra laida, 188 pusl.	.60
Antanukas. Apysaka B. Pruso. Vertė Selimas. Antra laida. 40 pusl.	.15
Algimantas arba Lietuviai 13-ame šimtmetyje. Istoriška apysaka. Parašė Dr. V. Prietris. Penki tomai, 488 pusl.	2.50
Anima Villis. Marės Radzevičiūtės apysaka. Jono Montvilos vertimas. Antra laida, 162 pusl.	.75
Bajoro Vuošvis. Apysaka iš lietuvių gyvenimo. Parašė Jonas Kmitas. 63 pusl.	.15
Biurokratai. Apysaka iš paskutinių atsitikimų Lietuvoje. Parašė Jonas Kmitas. 79 pusl.	.25
Fabiolė arba Bažnyčia Katakumbose. Kardinolo Wiseman'o. Vertė Vytautas. 354 pusl.	1.00
Gyvačių Karalius ir kitos apysakėlės. Parašė Ksaveras Vanagėlis. 31 pusl.	.10
Iš kelionės po Europą ir Aziją. Parašė Pranaičių Julė. 380 pusl., 102 iliustracijos (paveikslai), audeklo apdarais	2.25
Skuros apdarais, paaukuotais kraštais	3.50
Iš daktaro pasakojimų. Rudens diena. Sulaukė. Parašė Šatrijos Ragana. 69 pusl.	.25
Išvakarės gret Lemano ežero. Parašė kun. M. Morauskis. Vertė Gerutis. 172 pusl.	.75
Išpažinties Istorija. Prancuziškai parašė kun. A. Guillois, vertė kun. A. M. Milukas. Antras leidimas 1916 m.	.50
Kova ties Žalgiriais. Istoriška drama keturiuose aktuose. Parašė Savasis (Dr. V. Pietaris). 31 pusl.	.25
Kunigo giminė. Parašė J. Gerutis. 68 pusl.	.20
Kaip Elziutė praleido Šv. Jono dieną. Parašė P. D. 63 pusl. ..	.20
Krasauninkas—Laižybos—Dievo žmonės. Parašė Ksaveras Vanagėlis. 28 pusl.	.10
Kun. Dr. M. Gustaičio, Du laiškų iš Kelionės	.05
Kun. Dr. M. Gustaitis	.5
Laisvės Metu. Apysaka iš paskutinių atsitikimų. Parašė Antanas 1908 m. 187 pusl.	.75
Laiškai iš Kelionės po Palestiną. Kaštai kun. Antano Miluko. 94 pusl.	.50

Užprašymus ir pinigų "ZVAIGZDĒS" 3654 Richmond St.,
adresuokit: Philadelphia, Pa.

ALP 2217

ŽVAIGŽDĖS' KNYGYNE GAUNAMOS KNYGOS

Lietuviškas Albumas. Dalis I. Istoriskos ir šiaip jau Lietuvos vietos. Parengė ir išleido kun. A. Milukas	.75
Lietuviškas Albumas. Dalis II. ir III. Lietuvos raštininkai, žymesni vyrai ir typai. Parengė ir išleido kun. A. Milukas	1.50
Lietuviškos Pasakos. Spaudon parengė Dr. J. Basanavičius. 262 pusl.	2.00
Mercier Kardinolo gromata apie Patrijotizmą ir Išlaikymą	.05
Moterystė ir šeimyna. Iš vokiškos kalbos vertė J. Gerutis. 41 pusl	.50
Mūsų Socijolistai. Apysaka iš „Kudlamečio“ atsitikimų. Parašė Jonas Kmitas. 57 pusl.	.15
Melagių Dėdė. Vaizdelis iš Dzukų gyvenimo. Parašė Ksaveras Vanagėlis. 27 pusl.	10
Nekaltybė. Iš vokiško vertė J. Gerutis. 89 pusl.	.25
Ne Mieste Laimė. Prancuziškai parašė Pierre L'Ermite. Lietuviškai vertė Pranaičių Julė. 206 pusl.	1.00
Našlaičiai. Likimas tulos šeimos. Vertė P. Str. 81 pusl.	.15
Pasikalbėjimas Giesmininko su Lietuva. Vyskupo A. Baranausko Eilės. Kaina	.05
Pasakyk Matušei, Agnieška, Ant Garlaivio. Tris Šatrijos Raganos apysakos.	.15
Pradžia ir išsiplėtimas Katalikų Tikėjimo. Parašė Vyskupas M. Valančius. 235 pusl.	1.00
Paklydėliai. Kun. J. Geručio. Antras leidimas.	.10
Pikta Dvasia. Latviškai parašė Rudolfas Blaumanis. Lietuviškai vertė Idlargas. 72 pusl.	.25
Patrimpo Laiškai. Kun. Miluko leidimas 1907 m.	.60
Šventųjų Gyvenimai. Skaitymai kiekvienai metų dienai. Su paveikslais. Spaudon parengė kun. A. Milukas. visi 4 tomai	3.50
Drutais audeklo apdarais	4.00
Skuros apdarais	5.00
Skuros apdarais, paaukuotais kraštais	5.50
Šiapus ir anapus grabo. Parašė J. Gerutis. 210 pusl.	.60
Sodžionių Teologija. Parašė J. Gerutis. Gražiausia lietuviška kalba šioje knygoje išdėstytas visas Katalikų Teologijos mokslas. 285 pusl.	1.00
Vaičiailio Eilės. Su vellonio plačia biografija ir paveikslu. 157 pusl.	.75

Užprašymus ir pinigų „ŽVAIGŽDĖ“ 3654 Richmond St., Philadelphia, Pa.
adresuokit:

2 199397